

ภาคผนวก

ผนวก ก.

ประวัติพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท)

ประวัติพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท)

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) นามเดิม จันทร์ ศุภสร บิดา สอน ศุภสร มารดา แก้ว ศุภสร เกิด เป็นบุตรคนหัวปี ในจำนวน ๑๑ คน วันศุกร์ แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๙๙ ที่บ้านหนองไหล่ จังหวัดอุบลราชธานี อายุย่างได้ ๑๓ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อเดือนยี่ ปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๑๑ ที่วัดบ้านหนองไหล่ โดยเจ้าอธิการโสตา เป็นพระอุปัชฌาย์ บวชอยู่ได้ ๗ พรรษา ก็ต้องลาสิกขา เพราะ มีกิจจำเป็น และเมื่ออายุย่าง ๒๒ ปี ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ที่วัดศรีทอง ณ วันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๖ ปีฉลู พ.ศ. ๒๔๒๐ โดยท่านเทวธัมมิม (ม้าว) เป็นพระอุปัชฌาย์ เจ้าอธิการสีโห วัดชัยมงคล เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้เข้ามาศึกษาปริยัติธรรมที่กรุงเทพมหานคร ประมาณ พ.ศ. ๒๔๒๓, พ.ศ. ๒๔๒๘ สอบได้เปรียญ ๓ ประโยค ขณะเมื่อจำพรรษา อยู่วัดบุปผาราม พ.ศ. ๒๔๓๗ สอบได้เปรียญ ๔ ประโยค

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๓๓ เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะใหญ่เมืองนครจำปาศักดิ์ที่ พระครูวิจิตรธรรมภาณี

พ.ศ. ๒๔๔๒ เป็นพระราชาคณะที่ พระญาณรักจิต

พ.ศ. ๒๔๕๒ เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่ พระราชกระวี นรสีหพจนปิลันท์

พ.ศ. ๒๔๕๗ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่ พระเทพโมลี ตรีปิฎกธาดา มหากถิกสุนทร ยติคณิศร บวรสังฆารามคามวาสี

พ.ศ. ๒๔๕๘ ถูกถอดจากสมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๕๙ กลับเป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่ พระธรรมธีระราชมหานี

พ.ศ. ๒๔๖๖ เป็นเสมอพระราชาคณะชั้นธรรมที่ พระโพธิวงศาจารย์ ญาณวิสุทธจริยาปรินายก ตรีปิฎกธรรมสุนทร ยติคณิศร บวรศีลาทีฆนธ์ อรัญวาสี

วันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรองฝ่ายอรัญวาสี (เสมอชั้นธรรมพิเศษ) ที่ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ญาณวิสุทธจริยาปรินายก ตรีปิฎกคุณาลังการ นานาสถาณราชคณินัย สาธุการีธรรมาภรณ์ สุนทรศีลาทีฆนธ์

มรณภาพ ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ และได้รับพระราชทานเพลิงศพ เมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕.

ภาคผนวก ข.

วรรณกรรมสรีรจันโทวาท ยอดคำสอน

ฉบับ ดร.ปรีชา พิณทอง (ชำระ) มีทั้งหมด ๗๕ หน้า

หน้า ๑

สิริจันทาท ยอดคำสอน

สิทธิการรียะน้อมก้มเศศกรถวาย	ยอกระพุ่มมือขาบพระคุณไตรแก้ว
ตนตัวข้าขอมอบพระไตรรัตน์	ขอให้เป็นดั่งบัลลังก์คำที่ทรงพุทโธเจ้า
ตาสองกำถวายบูชาต่างประทีป	มือสิบนิ้วแทนที่เทียนทอง
ขอถวายบูชาพระยอดคุณไตรแก้ว	ทั้งเหล่าขอนบ้น้อมคุณแห่งครุบา
กับทั้งบิดาให้มารดาตนแม่	คุณเพิ่นเลี้ยงเพียรให้ใหญ่สูง
ข้าขอนบ้นอบนั้วผู้วิเศษอินทร์พรหม	กับทั้งฝูงเทวผู้มีฤทธิ์กว้าง
ข้าขออธิฐานน้อมคุณไท้ทั่วแดน	ขอพระคุณจงมาชูคำ
นำกลอนผู้ส่งแต่ท่อน	ขอพระคุณจงมาสอยชี
ปัญญาข้อยแต่งสารแต่เนอ	ครั้นข้าปลงจิตตั้งแปลงสารเขียนขีดเมื่อใด
ขอให้สบนะเพี้ยงกลมเกี้ยวกลมกัน	เป็นดั่งพิณพาทย์ซ้องซอขลุ่ยแคนระบำ
อย่าให้ขัดทางกลอนสอยदनทางด้น	ข้าจักแปลงสานแก้วคำกลอนไว้อ่อนสั่ง
คัดมาแต่คัมภีร์พูนพร้อมไว้เล่มเดียวนี้แล้ว	บัดจิตสอนโลกกลอนเก่าบูชา

หน้า ๒

ถือเอาเป็นอาจารย์ชี้ทางความฮู้	จึงได้อุตสาห์สุพยายามเลือกแต่ตอน
เลือกแต่บ่อนแซบ ๆ พิมพ์สั้นไว้แต่ควรดอกนา	เหตุว่าคนคราวพูนเขียนลานจ้างกันง่าย
เงินเล็กน้อยก็พอสร้างสืบมาเจ้าเอย	บัดนี้ศักราชล้ำเข้าเขตสามพัน
บ้านเมืองมีความสุขทั่วแดนดินด้าว	ชาวเมืองบ้านหลาโนบได้แกว่ง
บ่หอนมีทุกฝ่ายทอด้ายต่ำไหม	ต้นกลปพฤษ์ล้ำบังเกิดกลางเมือง
ดอกใบเป็นเสื้อผ้าอาภรณ์เครื่องตุ้มหม่ม	ไหมและด้ายเปลือกปานไยบัว
บ่อควัระน่านบ่อนอกหลายเหลือล้น	ต้นต่อต้นต้นต่อกันไป
สองอิมทางเหือเอียงคือโฮงฮ่าน	ไผผู้มีประสงค์ซื้อถือเงินไปได้ง่าย ๆ
เข้าและน้ำบได้ตัวดำตัก	หลัวและพินบได้ไปดงกว้าง
ต้นขุลาเข้าสาสิบมีเปลือก	มีแต่เมื่อด้วยช่วยสองข้างแค่ทาง
พินตองพร้อมตามใจเจ้าสิเลือกเอาท่อน	ชั้นแต่ของสุกแล้วหวานคาวนบช่วย
สองขอกข้างทางเดินมีทุกแห่ง	สดางคี่ใส่พกแล้วไปท่อนอยากสิ่งใดเจ้าเอย 3 การละเล่น

หน้า ๓

โชนละครจิ้งหรีดเสียงขึ้น	เค้านครกว้างวันไหว
มีทั้งโรงหนังพร้อมโรงลิเกละครพูด	ปูนเป็นโรงใหญ่กว้างสองข้างแถมทาง
อยู่ถ่างหญิงชายสาวบ่าวฮามโหมเฮ้า	อยู่ถ่างพากันเข้าโรงละครเลือกบ่อนนั่ง
มีทั้งเบาะบ็อกตั้งเป็นกันแถวถี	ของกินมีปี่ไฉ่ดอกไม้มีสู่น้ำมันซื้อตั้งแต่ขาย
เป็นที่สนุกสบายแท้แลดูกันเพ่งหาคู่	ไฟผู้ใจฉลาดซ่อนเชิงซู้บอกแก่กัน
โรงหนังโรงลิเกนี้ของผู้ดีเลือกหาคู่	ถึงคราวบุญส่งให้ซำมีซู้คอบลิเกแท้แล้ว
ไฟผู้มีประสงค์ด้วยนางเทพกนิริ	อันบ่มีผู้หวังแนนนั่งยามคอยเ็น
ครั้นเห็นชายเดินมาใกล้เกรียวกราววิ่งเข้าใส่	จับจองที่นั่งชายซู้เข้าห้องนอน
มันก็สอนระหัดให้ชายบ่เคยได้สู้เหยื่อง	ความสนุกกลั่นในเมืองคนนับบ่ช่วย
ทางไกลเป็นทางใกล้ทางรถไฟรถยนต์แล่น	แม่นจักเดินทางน้ำเหือนยนต์จอดทุกท่า
เขาหากตาแต่งไว้คอยทำผู้ซู้ไปแท้แล้ว	อันที่ในเมืองบ้านทางเดินดูสะอาด
มีแต่ไฟตามได้ชูแสงใสสว่าง	ตั้งหากดูส้างไฟฟ้าเพิ่นต่อสายเจ้าเอย

หน้า ๔

คือว่ากลางคืนเป็นกลางวันตั้งสูงเฮืองจนแจ้ง อันที่เฮาถลงด้านไชลอนนำมากล่าว
 เป็นแต่เพียงเล็กน้อยพอฮู้ฮ้อมสวรรค์หันแล้ว อันสมบัติในเมืองฟ้าตามบุญฮานเพิ่นกล่าวมานั้น ใน
 บ้านเมืองเฮาสู้มื่อตั้งมีแท้สู่ประการเจ้าเอย คำที่อาจารย์เจ้าบุญฮานเพิ่นซู้บอกมานั้น
 คือว่าสังกาสล้ำเขาเขตสามพันเมื่อใด จักเกิดมีโยกภัยพยาธิเดิมมาต้อง
 แม่นว่าคลองสมณสร้างในธรรมพุทบาทก็ดี กีบตั้งเที่ยงหมั้นในแห่งสิกขาบท
 ศิษย์บ่ฟังครูซี้เสื่อมชามเพม้าง แม่นว่าองค์ษัตริย์ให้ทะรงเมืองตุ้มไพร่ก็ดี
 กีบตั้งเที่ยงหมั้นในฮิตคลองธรรม คนบ่ยำแยงย่านครูบาพ่อแม่
 จักเกิดเป็นเหตุฮ้ายซี้ยุคโยกภัย จักเกิดเป็นกังวลเข้าวนาตายแล้ง
 จักเกิดเป็นอุบาส์ฮ้อนปูปลาน้ำเงินขาด ความสุขหาบ่ได้ความฮ้อนแล่นจนมา
 จักเป็นเด็กกันบ่มั่วโจรมารทุกประเทศ ผุ่งไพร่น้อยความฮ้อนยิ่งกว่าไฟว่านา
 อันนี้เป็นคำเฒ่าอาจารย์ตั้งแต่เก่า เพิ่นหากทายแต่งไว้ภายหน้าบ่อนบ่เห็นเจ้าเอย
 อันผุ่งคนกายช่อยฟังคำสอนคิดว่แม่น พากันตกใจฮานเฮอนไปทุกแห่ง

หน้า ๕

ฮานแต่มาพบพ่อคำเฒ่าเพิ่นกล่าวสอนไว้นั้น อันที่ความจริงแท้คำบุญฮานเว้าบ่แม่น

เหตุว่าคราวทุกวันนี้ผู้เฝ้ามาได้มาช่วยมนต์
 ได้สองพันห้าร้อยปีนี้ข้อยแต่งกลอนนี้แล้ว
 ผู้แถลงภาษิตแต่งธรรมดวงนี้
 จักถึง๖๐แท้งหย่อนสองปีเท่านั้นแล้ว
 นับแต่องค์พุทธเจ้าตรัสส่งสรณมานั้น
 อันว่าอายุข้าเจ้าคุณราชากระวี
 ตั้งหากเหิงนานล้ำหลายชวบพระวัสสา
 ยังไม่เคยพบพ้อความฮ้อนดังเพิ่นทายมานั้น ตัวเฮาบวชแต่น้อย
 บัญแห่งคลองคะหัด อันทีในคลองธรรมบ่อดตัวก็พอใช้
 ตั้งแต่เป็นจวนน้อยถอยมาจนได้เป็นพระหนุ่มปางนั้น เหาจะมีจิตอ่อนน้อมบ่คูหมื่นครุบา
 ตั้งหากยำแย่งย่านครุบาตามฮิตคลองนา ครั้นเหาใหญ่สูงขึ้นเป็นครุบาสอนสังคราวนั้น
 ลูกศิษย์ก็ยิ่งย่านย่าแห่งพายเฮา แม่นเถิงองค์กษัตริย์ให้ทะรงเมืองตุ้มไพร่คราวนั้น ก็หาก
 ตั้งเที่ยงมันทรราชคลองธรรม แต่อายุเหามาพ้อสองชั่ววงศ์กษัตริย์
 คือพระจุลจอมเกล้าองค์เอกมหาราช ทะรงนครหลวงไพร่เมืองยอย่อง
 ครั้นพระเมื่อเมืองฟ้าลาโลกสู่สวรรคไปนั้น ราชบุตรตาให้แทนพระองค์ตุ้มไพร่
 ยศใหญ่กว้างบุญล้นยิ่งกว่าหลังเจ้าเอย ชื่อว่าพระมงกุฎเกล้าตนยอดชีวิต

หน้า ๖

พระบ่ได้อ้าวเอื้อแสงแต่ความสุข
 แผลงแต่คลองราชาให้ไพร่เมืองย่าย่าน
 ไพร่เมืองมีความสุขเหตุพระองค์บุญกว้าง
 เหาบ่หลังแลเห็นชิลิกตามความเว้า
 อันทีความเจ็บไข้ตาย ๆ แล้วเกิด ๆ ก็ดี
 หรือว่าในคลองสมณศิษย์หลั่นครุคนดื้อก็ดี
 ลูกบ่ยำแย่งย่านเกรงกลัวพ่อแม่อีกดี
 ของหมุ่นนี้มีประจำในโลกเหานี้
 ฮานเว้าบ่แม่น
 คือว่าศาสนาช่วยสองพันปลายจักฮ้อนยิ่ง
 อันทีความจริงแท้คำสอนพุทธบาท
 บ่เห็นมีความช่วยปลายแหลมดังเพิ่นกล่าวมานั้น
 พระบ่ได้อ้าวเอื้อแสงแต่ความสุข
 พระก็ตั้งเที่ยงมันทรราชคลองธรรม
 อันทีอุบาทว์ฮ้ายตามฮ้อมหมอทายมานั้น
 ตั้งหากเดาหลอกไว้ภายช่วยให้ตื่นใจแท้แล้ว
 หรือว่าแล้งแลท่วมฮึดฮัดอิมจมนี่ก็ดี
 หรือว่าองค์กษัตริย์ให้ทะรงธรรมผิดฮิดก็ดี
 เฒ่าแก่เด็กล้อเล่นบ่ยำย่านดั่งเสี้ยวมนี่ก็ดี
 ก่อนแต่พระพุทธเจ้าก็โดยด้ามดั่งเดียนี่แล้ว บัณฑิตผู้บู
 ความซื่อฮ้ายเหามาบ้ายศาสนา
 อุบาทว์จักเกิดขึ้นเมืองบ้านบ่ฮ้องเอื่องว่านา
 ศาสนาพระพุทธเจ้าก็เล็งลั่นอยู่อย่างเดิม
 ไผ่ผู้บวชอยู่ได้ตั้งเที่ยงในสิกขาเมื่อใด

หน้า ๗

ลูกศิษย์ยังเกรงกลัวดั่งองค์พุทธเจ้า
 บุญหากชูช่วยค้ำคนย่องทั่วแผ่นดินแท้แล้ว
 ไผ่ผู้จำศีลสร้างภาวนาบ่ประมาณก็ดี
 ไผ่ผู้ศีลสร้างกินทานตักบาตรก็ดี

เพลจ้งหันบ่ขาดเว้นประสงค์ตั้งต่อบุญตั้งนั้น
 บ่ห่อนตกต่ำค้อยเป็นค้อยคอบให้ทานเจ้าเอย
 คือว่าสร้างพระธาตุทุ่งหมู่เจดีย์
 สร้างที่สังฆเจ้าประชุมพร้อมสุตมณต์
 สร้างสระสร้างบ่อน้ำศาลาพร้อมที่สำอาญ
 หรือว่าปลูกต้นไม้ใหญ่ไว้อิมทางก็ดี
 ไผ่ผู้ทำบุญสร้างตามทางที่เฮากล่าวมานี้
 ศาสนาบ่ห่อนส้วยไผ่ทำบุญได้คือเก่านั้นแล้ว
 ดีเรื่อยอยู่อย่างเดิมแท้แล้ว
 คุณพระธรรมเจ้าคุณพระสงฆ์ยังตั้งเที่ยง

คนก็โมทนาอย่างเฑาะวาก็ชมชื่น
 เถิงแม่นพากันสร้างกระทำบุญเป็นการใหญ่
 สร้างวิหารโบสถ์รามอาฮามกว้าง
 สร้างที่คนประชุมพร้อมศาลาพระเจ้าใหญ่
 สร้างถนนหนทางพร้อมข้าวสะพานไว้ให้ได้
 หวังให้คนไปมาได้เฟื่องงากันฮ้อน
 บุญยังอยู่คู่คำให้อังมีเจ้าเอย
 ศาสนาบ่ได้เศร้าคุณพระเจ้าบ่ได้ม้าง
 บ่ได้คว่ำเบี่ยงเลี้ยวโดยด้างดั่งปากคนดอกนา

หน้า ๘

เถิงแม่นไปเบี่ยงหน้าฝูงเฮาตายเกลี้ยงอ้อยห้อยก็ดีท่อน ศาสนาบ่ห่อนส้วยคนศรัทธาบ่ห่อนต่ำ
 คนทำบุญบ่ห่อนไ้หากชูคำให้อังเอียงเจ้าเอย
 บ่ห่อนทุกซ์ชมอดไ้ข้าชูขึ้นให้อังเอียงแท้แล้ว
 หากเป็นของมุงคุลช่วยคนให้ฟูเฟื่อง
 ก็หากเป็นแต่กุศลสร้างทำมาแต่ชาติก่อน
 ให้มีกายอ่อนน้อมก้มกราบวันทา
 ให้มีใจอ่อนน้อมเป็นข้าชั่วชีวิตหันท่อน
 ตักบาตรแล้วหยาดน้ำหมายฝากธณี
 คิดสิ่งใดหากจักได้ชูเจ้าให้มั่งมีแท้แล้ว
 หากจักเป็นมุงคุลซิเวินเวียนมาใกล้
 ไผ่ผู้ทำบาปฮ้ายหาฮ้อนเข้าไส้โต
 หากจักทนทุกซ์ใหม่แสนเวทนาหนัก

เหตุเพื่อบุญคุณแก้วสามประการชูช่วย
 เหตุว่าคุณพระแก้วอันประเสริฐทั้งสาม
 ไผ่ผู้เกิดพบแก้วอันประเสริฐทั้งสาม
 อย่าได้ประมาทแท้คุณแก้วกใส่หัวเจ้าเอย
 ให้มีวาจามั่นสัจจจริงเที่ยง
 ให้ฮีบพากันสร้างศีลทานอย่าได้ขาด
 หากจักมีบุญค้ำนำทางให้ถึกช่อง
 อันที่ของทิพย์ล้วนเดียวระดาษในเมืองคนเฮานั้น
 อย่าได้สงสัยแท้การบุญการบาป
 คือว่าโลโกพันความผิดบู้เมื่อมันนั้น
 เถิงเป็นคนยังบ่ตายโทษซิเวินมาต้อง

หน้า ๙

คนมีบุญเพิ่นโสมแฮเอาบุญทานสนุกใหญ่
 เหมิตบทบั้นคุณพระไตรไว้ชั้นหนึ่ง
 บัดนี้ เฮาจักแปงสารชี้ไขกระบวนบอก
 อันที่พากันสร้างเฮือนซานตุ้มลูกอ่อน

คนบาปไปบ่ได้โสมฮ้อนถึกแต่เวรแท้แล้ว
 คราวหน้าพุนยังซึกกว้างกว่าหลัง เจ้าเอย
 แนะนำให้พ้อฮ้อนทาง
 บ่ห่อนคิดให้อยู่รุ่งรังเคียวขุนกันนา

ให้พากันมีสติตั้งประสงค์เสียกงบุญ
 ขอให้มาช่วยคำจูงชี้เข้าใส่ทาง
 แม่นประสงค์อันใดให้คล่องใจอันนั้น
 คือพุทธีง ธัมมิง สังฆิงอย่าขาดวันเย็นเช้า
 คนเกิดโรคทุกข์ยากไ้เหินเพียรชี้โผดให้เย็น
 เพ็นหาที่ตั้งที่ยงมั่นคุณแก้วสืบมา
 หลายพันปีบวงศ์วานเชื้อ
 พวกเขาเป็นหลานเหลนสืบพระวงศ์อย่าดื้อ

คือว่าศีลทานสร้างบารมีแต่ปางก่อน
 อย่าได้ทุกข์ยากไ้สัพพะสิ่งเงินคำ
 อนึ่งให้เจ้าคิดฮ่ำฮู้คณิงฮอดคุณพระ
 เหตุพระมีคุณล้นจูงคนให้พ้นโศก
 อนึ่งบุพพะญาติวังศ์วานพ่อแม่เฮานี้
 กีบทุกข์ยากฮ้ายพาฮ้างมีศรี
 คุณพระเป็นที่ตั้งซื่อบอกทางสุข
 ให้ค่อยพากันสร้างศีลทานสืบพ่อแม่

หน้า ๑๐

คุณนั้นหากจักคำชูเจ้าให้ฮ้างเฮืองบ่อย่าแล้ว
 บ่แม่นของดูแคลนให้ฮ้างเพ็งคุณเจ้า
 นับชาติบ่อ่านไ้บุญล้นยิ่งกว่าคนแท้แล้ว
 เทวบุตรเทวดาจึงน้อมเชิญท้าวให้ล่วงลง
 จึงได้บริสุทธิ์พร้อมวงศ์วานเชื้อชาติ
 ทั้งเหล่างามสะอาดพร้อมสมส่วนเป็นกษัตริย์
 ครั้นพระตรัสประสงค์ชี้ให้ไผตาย
 ครั้นพระทรงชุบเลี้ยงไผขึ้นก็ฮ้างเฮืองแท่นา
 คนจึงยำเียงย่านเกรงฤทธิ์กลัวเดช
 เพ็นนั้นเป็นดั่งไม้ต้นประเสริฐโพธิ์ศรี
 อันที่ฝูงไพร่น้อยภายเขาไ้เกิดฮ่วมมานั้น
 จึงได้มาเกิดพร้อมชั้นหม่มโพธิ์ศรี

อนึ่งราชาไ้ตนประเสริฐเจ้าชีวิต
 เหตุว่าเพ็นก่อสร้างศีลทานบ่ได้ขาด
 เหตุว่าบุญเพ็นมีเหลือล้นเกินคนในประเทศ
 มาเกิดขึ้นในชาติเป็นมนุษย์
 ความฉลาดล้ำปัญญากว้างนั้งแต่การแท้แล้ว
 พระสุรเสียงคมดั่งพระขรรค์ควงฟ้า
 ก็ตายเที่ยงจริงแล้ว
 เหตุพระมีบุญล้นทศราชคลองธรรม
 เหตุเพื่อบุญเพ็นกว้างควรดุ่มไพร่เมืองเจ้าเอย
 มีใบดงยาวเงานกว้าง
 ก็เพราะบุญสร้างไ้ผู้นำท้าวตั้งแต่หลัง
 อาศัยพระบารมีจึงอยู่เย็นดอมท้าว

หน้า ๑๑

ยูถ่างพากันค้าขายของตั้งตลาด
 ยูถ่างพากันเข้ากระทำการเป็นข้าบาท
 ควรจักเห็นคุณท้าว
 ครั้นบ่มีพระแผ่นหล้า
 ดั่งนั้นคนจักถอนละหนฮ้อน
 ทุกแห่งเหตุว่ามีแต่ไพร่ร้อย

ยูถ่างพากันสร้างมาสวนแทบทุกแห่ง
 พระไ้ทรงชุบเลี้ยงคนย่านกระเดื่องแดน
 ตามกระบวนที่ตนเพ็งมานั้น
 เป็นเจ้าผู้หนึ่งปอง
 เส็กโจรมารเกิด
 นายสิคุ้มก็บ่มีแลนา

อันที่เสียเงินให้หัวคน
หรือนาสวนเพิ่นบ่เว้น
อันนี้ก็หากเป็นจาฮีดของเก่าคลองกษัตริย์
เฮาจักแห่นระหัดให้นิทาน
ครั้งปถมกับตั้งแต่หัวที่
ในมนุษย์โลกเว็นบ่มีเจ้านั่งปอง

ปี ๖ บาทก็ดี
เก็บเสียงทั่วแผ่นดินก็ดี
แต่ปถมราชาก็ดังเดียวกันนี้
แต่ปางก่อนมานั้น
คราวแรกปางนั้น
มีแต่คนเพียงด้ามเสมอกันทั่วประเทศ

หน้า ๑๒

บาดลิกเกิดเหตุฮ้อนคนคร้านเวียกบ่หา
พอมิผลเกิดหน่วยขึ้น
ครั้นหากจับกุมได้ก็ตีแทงเอาตามเคียด
เลยเหล่าคุ้มกันเข้าหลายคนเป็นพรรคพวก
คนก็ทุกข์ยากฮ้อนบ่มีหอมทางสุข
เมื่อนั้นคนฝูงฉลาดฮู้ฮึดฮ่อมทางบัณฑิต
จึงได้พร้อมกันตั้งผู้ฉลาดเป็นราชา
จึงได้ผาฏเรื่องในพระนามว่าเข้าชีวิต
ครั้นได้เป็นพระยาแล้วนาสวนบ่ให้เตื่องต่อ
บ่ให้เคื่องคำฮ้อนเฮือนชานปลูกให้อยู่
ส่วนหนึ่งยอมยกให้ถวายเจ้าขึ้นใส่ฉาง
บ่ให้พระแผ่นหล้าเคื่องฮ้อนด้วยเหยื่องใด

ครั้นไผทำการสร้างนาสวนปลูกหวานไว้นั้น
อ้ายคนคร้านแต่ลักเอาแท้แล้ว
อ้ายชาติโจรคนหัวดื้อใจกระด้างยิ่งกว่าหลัง
เข้าโคบบ้านชิงปล้นทุกแห่งหน
กลางคืนเป็นกลางวันเที่ยวนั่งยามกลางบ้าน
จึงประชุมปรึกษาเหยื่องสียะเมืองบ้าน
มอบการให้อักษามอบชีวังทั้งค่าย
ตั้งแต่พันปางนั้นสืบมาแท้แล้ว
มีแต่ให้ก่อสร้างทางตุ้มไพร่เมือง
ธัญญาเข้าในนาปันสิบส่วน
ทั้งเมืองพร้อมฉันเดียวตามน้อยมาก
ให้พระกอยพระทัยตั้งกรุณาพวกไพร่

หน้า ๑๓

ดับทุกข์ฮ้อนเมืองบ้านอยู่เกษมเจ้าเอย
เป็นแบบเบื่องบุฮานพันเพ็งแต่งมาแท้แล้ว
บ่ห่อนได้ทุกข์ฮ้อนโดยด้ามตั้งสู่วันนี้
เก็บค่านาขึ้นไว้ก็พอกุ้มเพิ่นแต่งการแท้แล้ว
แตกออกเป็นภาษานับบ่ลองถึงได้
ครั้นกิเลสเจ้าแก่กล้าก็กุมยาดชิงแดน
เหตุนี้พระราชเจ้าครองนครทุกประเทศ
เตรียมเครื่องรบไว้ให้พร้อม

ค่านาค่าสวนขึ้นสิบเกวียนยกเกวียนหนึ่ง
อันที่ราชาเจ้าปกครองแต่ปางก่อนคราวพัน
เหตุว่าคนคราวพันภาษาเดียวโลกตั้งใหม่
อันว่าทุกวันนี้แตกกิ่งเป็นสาขา
ภาษาไผ ฤๅก็ตั้งราชาไว้ตุ้มไพร่
ยอพลแสนเข้าโคบชิงเมืองบ้าน
จึงได้ฝึกหัดซ่อมทหารไว้เป็นเชื่อน
ให้เคียกยันบ่ล่วงแดนแท้แล้ว

เหตุที่เตรียมพลล้านตามเขตกำแพงเมือง
อนึ่งเมืองหลวงกว้างคนโฮมฮ้อยประเทศ
เหตุที่เมืองหลวงกว้างกรุงไทยสนุกยิ่ง
คนจึงมีหนาแน่นในเมืองไทยนับด้วยโกฏี

ก็จึงเปลืองเงินหลวงคบเลี้ยงกันเย็นเช้า
เข้าเขตมาพึ่งเงื้อมพระเมืองเจ้าแห่งเฮา
ไผผู้มาฮอดแล้วก็ปานขึ้นสู่สวรรค์แท้แล้ว
หาประโยชน์จ่ายซื้อสัพพะสิ่งตามประสงค์

หน้า ๑๔

คนผู้หลงโลกาคิดน้อยโกงชาวบ้าน
มาอาศัยเมืองเดียวอยู่ปนกันยุ่ง
กลางคนดีกลางคนฮ้าย
กลางคนชอบกินเหล้า
กลางคนชอบเล่นเบี้ยโปถั่วแทงหวย
บางคราวโชคบ่ให้หวยไปกินเกลี้ยงอ้อยห้อย
มันหากดบววยแท้แบมือมาเปล่า ๆ
อ้ายอภัยร์คนหนักบ้าน
การทำมาหากินมันบ่เว้า
ครั้นว่าโชลงแล้วเป็นขโมยอ้ายमारใหญ่
มันบ่เป็นภาษาเที่ยวขโมยชาวบ้าน
มันหากเป็นขโมยปล้นสะดมหาได้

เหตุที่คนต่างด้าวหลายชาติต่างภาษา
อันที่คนโฮมเข้าปนกันมีต่าง ๆ
หมายปองเอาแต่ของท่าน
กินกันชาสุบยาฝิ่น
หมายแต่รวยทางเดียวบ่คิดดูทางไฮ้
เมื่อยอยู่บ้านคอยถ้าสิดั่งงาย
หาเงินจกซื้อเข้าหุงต้มกับมี
หนักโรงศาลแทบทุกแห่ง
หาเล่นตั้งแต่โป
ตัวฝิ่นกินบ่ได้ถุนซี้ฮ้ายหน้ากา
ฮ้ายหน้าด้านน้อยลักตึง
ฝูงไพร่น้อมเมืองบ้านฮ้อนสู่แดนแท้แล้ว

หน้า ๑๕

แต่นั้นราชาเจ้าแลเห็นพวกไพร่
พระจึงปูนแต่งตั้งกองตำรวจพลตระเวน
อันว่าพวกพลตระเวนนั้น
เหตุอาณัติกรเพิ่นใหญ่กว้าง
จึงได้เกิดเบี้ยเลี้ยงนุ่งห่มการกิน
เงินหลวงจึงได้ขึ้นเก็บเงินนำพวกไพร่
อันเสียเงินปีเท่านั้น
เหตุเขาได้ช่วยเจ้าให้ตั้งเขตกองฮักษา
ศาสนาบ่สูญเศร้า
ไพร่เมืองบ่เดือดฮ้อน

ทุกซีกใหม่โฮมฮ้อนเหตุหมู่मार
เกณฑ์กันให้นั่งยามเที่ยวสอดแนมตามบ้าน
ก็คนหลายนับด้วยหมื่น
คนน้อยก็บ่พอ
ในกองตระเวนอเนกหลายเหลือล้น
ครั้นพวกไพร่บ่ช่วยเจ้าเมืองสิมันด้วยฮ่อมใด
อย่าเสียดายเป็นบุญใหญ่
ฝูงหมู่เศิกโจรमारบ่โคบชิงเมืองบ้าน
คลองพญาบ่ตกต่ำ
เหตุเงินนั้นช่วยแผ่นดินแท้แล้ว

อันชีวิตเฮาเจ้าข้อย
หากเป็นของพระมิ่งต้น

ทั้งคร้วเหือนเหม็ดทุกสิ่ง
ทรงเอื้อทั่วแผ่นดินแท้แล้ว

หน้า ๑๖

คือว่าไผผู้มาตีฆ่า
พระบไลลีมเสียให้สบเอาจนได้
พระทรงโผดไพร่ฟ้า
อันที่คำว่าเจ้าชีวิตนั้น
คือว่าจิตใจเฮาหากพระคุณทรงคุ้ม
เอาเป็นของฮักษาสิเหลื่อมงำฟูเฟื่อง
ให้เอาคุณพระบาทไต่ยอขึ้นใส่หัว
หากจักเป็นคลาดแคล้วหอกดาบปืนยา
ไผผู้ทำการค้าขายกินตั้งตลาดก็ดี
คุณจักมาช่วยค้าหากำไรได้ง่าย ๆจริงแล้ว
อย่าได้หลงโลกา
เห็นเขามีความฮู้น้อย

และลงโลกซิงของผู้ได้นั้น
ครั้นว่าจับมาได้วางสินไหมให้ตามโทษ
ไกลใกล้พร่ำเสมอเจ้าเอย
ตั้งหากแม่นบ่มีผิด
ไผหากคิดฮู้คุณแห่งพระราชา
ไผผู้อาศาศู้สงครามซิงยาดก็ดี
หากจักเป็นเครื่องรางหลักกันสินาถ
หากจักนำตนให้มิชยได้โชคใหญ่จริงแล้ว
ให้มีใจฉลาดฮู้คุณเจ้าผู้คุ้มบ่องแท่นอ
แต่ให้คิดหลักเว้นทางห้อมพาผิด
เบียดเบียนคนบ่
อย่ากลอยใจลงหลอกเขาเนอ

หน้า ๑๗

ของถึกเจ้าอย่าเลี้ยวย่องว่าค่าแพง
เจ้าอย่ากดอย่าแก้งได้ตั้งแต่หลาย
กลัวจักเป็นเชื้อข่อน
เหตุความจริงเจ้าบ่ตั้ง
ไผผู้ทำการสร้างนาสวนปลูกหวานก็ดีเนอ
ให้ตั้งใจอธิษฐานมัน
ด้วยเดชพระปิ่นเกล้าการสร้างให้ฮุ่งเฮือง
ด้วยอำนาจพระแผ่นหล้า
ไผหากสัตย์ซื่อตั้งหวังเพ็งบารมีตั้งนั้น
คิดสิ่งใดหากจักได้ทำการใดจักสะดวก
อันเจ้าทำบุญสร้างศีลทานตักบาตรมานั้น
ถวายเป็นบุญพระยอดเมืองเป็นเจ้า

ตาชูด่าซังนั้นของพยานบอกความซื่อ
บาปอยู่ใกล้เวรสิเกี่ยวทับตัว
ทุนสุญกำไรเสื่อม
ผิดเจ้าพระยอดเมืองแท้แล้ว
คุณพระเจ้าแผ่นหล้าคึงไวยอใส่หัว
ขอพระคุณมาบ่มเหลื่อม
เงินอากรจักได้ขึ้นเงินภาษีจักบ่ขาด
บุญกว้างช่วยเฮียมแต่ท่อน
หากจักเห็นบุญคุณพระยอดเมืองชูคำ
ความทุกข์หาบ่ได้สุขสิค้าช่วยชูเจ้าแล้ว
ให้เจ้าหมายหยาดน้ำอุทิศพระกุศล
ขอให้พระเสถียรมันครองนครคุ้มไพร่

หน้า ๑๗

ยศใหญ่กว้างเคียว่านกระเดื่องแดนแต่ท่อน	ไผ่ผู้ใจเที่ยงมั่นตรงต่อในหลวง
เอาพระคุณเป็นพระโพธิ์ศรี	มอบชีวังถวายให้
หากจักสมประสงค์ได้	สุขสำฮายเท่าชั่วชีวัง
แล้วให้เหล่าฝูงไพร่น้อย	คณิงท่อนดั่งกล่าวมาเจ้าเอย
เหมิตบทนั้นคุณราชาไว้ชั้นก่อน	คราวหน้าพุนยังสิกว้างกว่าหลังแท้แล้ว ฯ
บัดนี้ข้าจักซื่บอກให้	พอฮู้แห่งครุบา
ทั้งพระอาจารย์คู่เคียงความเว้า	คำว่าครุบานันก็หมายคนผู้สอนสั่ง
คือผู้ฮู้ฉลาดมาก	ทางโลกและทางธรรม
เพิ่นบ่ขำมาคร้านมีเพียรสั่งสอนโลก	เพิ่นหวังประโยชน์กว้างเฮียนฮู้สาตรศิลป์
พลอยเหล่ายินดีด้วยทางแผ่ความสุข	ไผ่มาเฮียนทางใดก็บอกไปทางนั้น
เห็นว่าคนในโลกเกิดแก่เสมอกัน	หวังความสุขตั้งเดียวโดยด้าม
คนผู้ทำประโยชน์ให้ฝูงคนในโลก	บ่ซี้คร้านหาได้แต่ฝ่ายโต

หน้า ๑๘

ตั้งหากอุตตโมแท้หญิงชายบ่ได้ว่า	ไผ่ผู้เป็นดั่งนั้นควรแล้วเ็นว่าครูเจ้าเอย
คำที่ว่าอาจารย์นั้นก็ฉั่นเดียว	ต่างแต่ชื่อเท่านั้นแล้ว
เพิ่นแยกประเภทไว้	ตามเรื่องที่สอน
ไผ่หากสอนทางใดก็อาจารย์ทางนั้น	ผู้ให้บรรพชานั้นเฮียกชื่ออุปฆมาจารย์
นิสสัยอาจารย์ กรรมวาจาจารย์	ปริยตยาจารย์ ก็เ็นไปตามเรื่อง
ไผ่หากบอกความฮู้ในห้อมทางใด	ให้ถือเป็นอาจารย์แห่งตนทางนั้น
ความฮู้ที่เฮียนนั้นได้มาแต่ครูใด	ก็หากสวมในตัวบ่ห่างเหินเฮาได้
เฮาจักมีความฮู้ก็ครูสอนเหมิตทุกเหยื่อง	นับแต่พ่อแม่เลี้ยงแต่น้อยสอนให้ปากจาพุนแล้ว พ่อแม่
ผู้สอนให้กิริยาทั้งคำพูดมานั้น	จึงชื่อว่าบุพพอาจารย์แท้ทางธรรมพระเจ้ากล่าว
ไผ่ผู้เฮียนฮ่ำฮู้วิชาสอดทางใด	ก็ให้มีใจจดเพ็งวิชาตนฮู้
อุตส่าห์สู้เพียรไปให้ถึกช่อง	คุณอาจารย์ยกใส่เกล้าคณิงไว้อย่าลืม
อย่าให้ผิดใจครูจึงฮู้ฮ้องเมื่อหน้า	อันว่ากัตถุญญี่ในธรรมพระเจ้ากล่าว

หน้า ๑๙

ไผ่หากตั้งเที่ยงมั่นบ่ลบหลู่คุณครูดั่งนั้น	แม่นจักทำการใดก็ฮู้ฮ้องการนั้น
ถึงจักตกทุกข์ยาก	คับแค้นขัดสนประการใด

หรือเข้าเคิกสงคราม	ช่วยแผ่นดินการเจ้า
หากบไลละทิมคุณครูยกใส่เกศ	ก็จักมีเดชกล้าแคล้วคลาดความตาย
หากจักสมใจหมายเหตุพระคุณชูคำ	ครูบาอาจารย์นี้ของแพงควรหุ้มห่อ
ให้เจ้าคิดต่อตั้งสงวนไว้หมั่นคึงหันท่อน	ให้หมั่นอธิษฐานตั้งขอพระคุณเพิ่มมาช่วย
เถิงแม่นำบุญสร้างศีลทานตักบาตรก็ดี	ก็ให้เจ้าหยาดน้ำถวายให้แก่ครู
ขอให้บุญไปค้าครูบาสนุกยัง	ไผผู้เฮ็ดสิ่งนี้ตั้งเป็นแก้วแก่นคนแท้แล้ว
ชื่อว่ากตัญญูตั้งกตเวทีได้ตอบ	ความชอบเจ้าสร้างไว้ความไ้อสิห่างเหินเจ้าเอย
มีแต่ลือชาขึ้นเงินคำสืไหลหลั่งมาแล้ว	ยศลาภพร้อมทั้งหมู่สรรเสริญ
ทั้งความสุขสิเวินเวียนมาพร้อม	ให้เจ้ามีจิตน้อมทำตามพระเจ้ากล่าวมานี้
ทางดีเพิ่นเทศน์ไว้เฮาซี้ให้ส่องเห็นดอกนา	ไผผู้เป็นคนสร้างทางสุขในโลก

หน้า ๒๐

เป็นผู้หวังประโยชน์กว้าง	ฟังแล้วให้จื่อเอาหันท่อน
เหม็ดบทนันครูบาไว้ชั้นหนึ่ง	คราวหน้าพูนยังสิกว้างกว่าหลัง เจ้าเอย ฯ
บัดนี้จักกล่าวด้านคุณพ่อบิดา	ทั้งมารดาแม่คึงตนเลี้ยง
ให้ค่อยยำแยงแท้สองพระองค์พ่อแม่	คุณเพิ่นมีมากล้นเหลือล้ำแผ่นดินแท้ตาย
อย่าได้เฮ็ดปากฮ้ายเสียงเสียดคำแข	ให้ค่อยแปลงคำงามอย่าได้มีคำฮ้าย
ให้ค่อยเพียรถนอมแท้ของกินอันแซบ	คิดเมื่อเพิ่นหากเลี้ยงยามน้อยอดิ
เพิ่นก็ฮักอันอ้อยลูกเกิดกับอก	เถิงเมื่อยามถือภาภักเ็น้อยแคนเคื่องฮ้อน
อุตสาห์เว็นของกินอันฮ้อนแซบ	ยีนเดินลูกนั่งตั้งสติมั่นหมั่นระวังแท้แล้ว
กลัวสะเทือนในท้อง	บุตรดาสิลำบาก
ทนแต่ความยากแค้น	หนักเหน้อยหลายเดือนจริงแล้ว
อันว่าวันประสูติเจ้า	เหลือล้นทอดซิวังแท้แล้ว
เจ็บความแสบพัน	บ่มีสิ่งสิมาเปรียบ

หน้า ๒๑

ความทุกข์ความยากฮ้อน	เกินนั้นแม่นบ่มีเจ้าเอย
เอาแต่ธรรมดาสู	อดทนไปตามชาติ
ทั้งแผ่นดินเพิ่นหากเป็นอย่างนั้น	ตัวสิเว็นก็อยากก็มีแท้แล้ว
ครั้นบ่มีลูกเต้าสืบนอแทนเฮือนดั่งนั้น	กลัวจักเป็นคนพอยเมื่อยามตนเฒ่า

ความที่อยากได้เจ้า
 บ่ได้เห็นแก่ความทุกข์ฮ้อน
 ยามเมื่อประสูติลูกพ้นจากอุทรเมื่อใด
 ทั้งเหล่าได้เห็นหน้าบุตรดาลูกอ่อน
 ตั้งคะลำของเสียง
 เหลือแสดทั้งเหล่ากินน้ำฮ้อน
 คือ ว่านอนผิงไฟย่างตัวเหลือฮ้อน
 หลายวันคืบย่างไฟยามฮ้อน

บุตรดาลูกอ่อน
 ชีวตั้งเสียงแต่บุญแท้แล้ว
 ก็หากมีความสุขดังได้ชมวิมานฟ้า
 ยังเล่ามีทุกข์ฮ้อนการเข้าอยู่กรรม
 กินเกลือกกับข้าวจี
 นอนค่างแคร่ชะแนน
 อุดสำหู้ หนเวทนาหนัก
 ครั้นบ่เฮ็ดอย่างนั้นกลัวเกิดโรคา

หน้า ๒๒

กลัวแต่บุตรตาน้อย
 ธรรมดาเพิ่นหากเป็นอย่างนั้น
 อันว่าความทุกข์ฮ้อนในแม่มารดา
 ส่วนว่าบิดานั้นก็เฮฮนอกสัน
 กลัวแต่กรรมเวรต้องเมียแพงสิตายจาก
 บ่ให้เหลือสิ่งแท้หามาพร้อมทุกสิ่ง
 การตักน้ำดำเข้าและผ่าฟืน
 พ่อหากเป็นผู้ชวน
 แม่นั้นเป็นผู้เลี้ยงบุตรดาลูกอ่อน
 ตั้งหากเป็นอารมณ์แท้
 ครั้นว่าลูกหมั่นให้
 มั่นหากเหลือทนแท้ชี้เยี่ยวบนตัก

อดนมเต้าบ่ตั้ง
 แสนฮ้อนก็ค่อยเพียรแท้แล้ว
 เหลือจักพรรณนาสู่ฟังนาเจ้า
 เห็นเมียเจ็บฮ้องให้ใจสะเพื่องว่เมงา
 ความลำบากบ่ได้ต้องโตนไต้แล่นเหนือ
 หมอยาและหมอเฒ่าหมอตำแยให้มาช่วย
 กับทั้งการหุงต้มแลงายเหม็ดทุกสิ่ง
 ชูไว้สู่ประการแท้แล้ว
 นอนผ้าอ้อมกวยอุ้มยกใส่นม
 ของแพงกอดทักถัน
 มารดาอุ้มขึ้นใส่นม
 มารดาเป็นคนชักเช็ดถูบ่มีฮ้าย

หน้า ๒๓

บิดาให้หาเลี้ยงพอกพูน
 หวังให้เลี้ยงลูกน้อย
 เหตุนั้นคุณสองเฒ่า
 ให้เจ้าสวาสดีฮู้
 พ่อแม่เลี้ยงแต่น้อยจนเจ้าแล่นหันนั้นนา
 หนาวมาให้แม่ตุ้มคลุมผ้าแล้วกอดนอน

ตั้งอุดหนุนเมียแก้วบ่ขึ้นใจจักสิ่ง
 เพียรขึ้นให้ใหญ่สูงเจ้าเอย
 ควรคินงอยาได้ขาด
 ยามน้อยเพิ่นแพงพุ่นเนอ
 ยามเมื่อเจ้ายังน้อยสำออยเอ็นหาแม่
 ยามเมื่อตนโตฮ้อนก็วิ่งวอนให้แม่ช่วย

ยามเมื่ออยากกินเข้าหวานเปรี้ยวให้แม่หา	บ่ชื่นชดเจ้าตามใจถนนอมลูก
ครั้นเจ้ากินอิ่มแล้วซ้าลงเล่นเล่นหนี	เจ้าหากเมาความเล่นแลงงายบ่เตื่องต่อ
พ่อแม่ฮ้อนตามเอ็นย่านเพื่อนงาน	ทั้งย่านไปเล่นน้ำเซ่ญฮ้ายเงือกสกิน
ทั้งสงสารจกหิวเข้า	อุตสำหรับตามจนใจขุน
ครั้นเมื่อไปพบพ่อเสียงฮ้ายว่าลื	ตาแม่เหลียวหาแซ่จับเฮียวใดตั้งแต่ใหญ่
ครั้นหาได้แซ่น้อย ฤก็ตักกันส่งขึ้นเฮือน	ความที่ฮักลูกนี้เหนียวหน่วงแสนกะดัด

หน้า ๒๔

ปานเชือกเหล็กคือสายโซ่	พันคอไว้สองภาค
จากกันแต่ละน้อย	ใจละห้อยให้จ่มหา
ครั้นเมื่อลูกป่วยไข้คั้งฮ้อนแลปวดหัว	ตนตัวฮ้อนเสียงครางเอ็นพ่อแม่
สองแถมเจ้าใจเศร้าหน้าบ่บาน	ปานดังตัวเป็นไข้ใจสะบั้นหอดหิว
ย่านแต่บุตรตาน้อยสายใจสิตายจาก	พรากทางใดก็บ่ได้คลำเนื่ออยู่บ่เขา
ดูหมอหาทางแก้หมอยาให้มาช่วย	ค่ายาและขวัญเข้าแพงปานได้บ่ได้ว่า
ขอแต่ลูกอ่อนน้อย	หายไข้แล้วแม่นใจแท้แล้ว
ครั้นลูกหายเจ็บไข้โรคาที่บังเบียดมานั้น	พ่อแม่หายทุกข์ฮ้อนปานขึ้นสู่สวรรค์เจ้าเอย
อันบุญคุณพ่อแม่เลี้ยงแต่น้อย	เพียรเจ้าให้ใหญ่สูงนนั้นนา
ครั้นเจ้าใหญ่สูงเมื่อภายหลัง	มีเฮือนซานสืบพ่อแม่
คุณเพิ่นเลี้ยงมาแต่น้อย	คณิงไว้อย่าให้ลืม
ให้เจ้าทำตนให้ถมคุณพ่อแม่	ทางผิดให้เจ้าเว้นหาฮู้เข้าใส่ตัว

หน้า ๒๕

การค้าขายหาดอกเบี้ย	อย่าปิดบังโดยทางชอบ
หรือจกทำการสร้าง	นาสวนเฮ็ดบ่อนไฮ่ก็ดี
อย่าได้เห็นแก่หนาวและฮ้อน	ฮีบเพียรฟ่าวแล้วก่อนเขา
การทำมาหากินเจ้าอย่าคร้าน	จักอายนหน้าเพิ่นชียันเจ้าแล้ว
ครั้นเขามีของล้นเหลือเฮือนไว้ได้ลาง	บ่มีความทุกข์ฮ้อนผิวหน้ายังผ่องใส
ยุถ่างทำบุญสร้างศีลทานเลี้ยงพ่อแม่	ครั้นเพิ่นเฒ่าแก่แล้วลดสัวมรณา
จักได้ถมบุญคุณส่งสะการคนย่อง	เหตุว่าศพเมรุเฒ่าสมควรบ่ผางหน่าย
ของทานเพิ่นบ่บ่น้อย	สมหน้าเพิ่นมั่งมี
ครั้นทำมาหากินเจ้าขี้คร้าน	บ่ฟ่าวผิงตามระดู

เพ็นดำนาคอตก้าคำกล้าข้าวบ่งาม
มีผลได้แต่น้อยบ่มีกุ่มฮอดขวบปี
ครั้นความจนเข้ามาใหม่

ไฮ่สวนหุ่นขึ้นถั่วมถมของแพงโตปลุกหวาน
จักพากันฮัดเข้าเหม็ดปัญหาทางสืบต่อ
เผาหัวใจทุกเข้าคำ

หน้า ๒๖

เกิดแต่ความทุกข์ฮ่อน
ควายสำหรับใช้ขายกินไปเหม็ดของเก่า
อ้ายผัวเฮ็ดหน้าบั้งอี่เมียเฮ็ดหน้าเบี้ยว
เกิดแต่ความซบเซียว
ลูกฮักของเพ็นเลี้ยงถนอมไว้ให้สืบเฮือน
ความจนทำใจเศร้าเป็นขโมยลักของท่าน
จัวควายของเพ็นเลี้ยงมีบุญคุณสำหรับโลก
ทั้งขโมยของเขาฮ่าอหินนาตัวบาบแก่
เชื่อแต่โลเกเยาอกตัญญูตัวบาบใหญ่
ตัวจนเข้ากินเหล้าเมาสุราทั้งยาฝิ่น
หาแต่ความอับรึยจ้งไรเข้า
บาบหลวงมาเล่นต้อง

เงินสืใช้ก็บ่มี
คิดหลายแย่งข้าหยุงผัวกับเมียเว้าบ่ช่อง
เสียงเข้มเข้าใส่กัน
ผิดเถียงกันทั้งป้อยจ่ม
ความจนมันจำให้ขายลูกกินหน้าผางหน่าย
ตามฮัดลักแต่ของเล็กน้อยใจกล้าเกิดลักควาย
ความโลภเข้าโคบกุ่มกุ่มฆ่าหน้าบ่อาย
เห็นแต่ขายกินขึ้นคุณเขามีบ่ฮู้เมื่อ
มันจักใส่ทุกข์ฮ่อนโฮมเจ้าชั่วชิวบ่ฮู้
โปหวยและโบกเบี้ยการเล่นบ่หย่อนไผ
ในตัวเป็นอุบาทว์
ใจฮ่อนยิ่งกว่าไฟ

หน้า ๒๗

เงินคำลักเขาได้ลืบหายไวปานมีปีก
การขโมยเขาจับได้
สินไหมเพ็นจำใช้ขายเมียแพงไปนั่งดอก
เป็นดังเว้าก็คือบาบเวรกรรม
คุณพ่อแม่เลี้ยงแต่น้อย
หัวตัวเองคุ่มบ่ได้เอาอันใดเลี้ยงพ่อแม่
หมายจักจูงชุน่ายามชราพอได้เผิง
เหตุที่ทำขายหน้าเสียชาติเป็นมนุษย์
เหตุอกตัญญูนั้นทำเวรกรรมให้พ่อแม่
ยังจักลงไปใหม่เวเจินะฮักใหญ่
จักตายบ่ตายแท้ก็พอทงลำบาก

หากินบ่ฮ้อมท้องข้าเป็นหนี้ให้เพ็นซัง
ข้าขายหน้าเข้าซื้อคา
ได้ประสบตั้งแต่ความเดือดฮ่อนไฟไหม้กับปาน ไผหาก
ไผบ่ทำใส่ให้โตทำโตเป็นโทษใหญ่
สิแทนได้ด้วยเอื้องใด
เสียแสงพ่อแม่เลี้ยงเพียรเจ้าให้ใหญ่สูง
ถักอ้ายลูกบาบฮ้ายข้าขายหน้าชั่วชิวบ่ฮู้
บุตรบ่เป็นมุงคูลพ่อแม่ตายทางอ้อม
จึงได้ทุกข์ยากฮ่อนจนเท่าชั่วชิวบ่ฮู้
แสนแสนฮ่อนไฟไหม้เปื่อยพัง
มีแต่ทุกข์ยากฮ่อนหลายฮ้อยขวบปี

ลูกดีเพื่อนเทศน์ไว้ในธรรมพระเจ้ากล่าว ไผผู้เป็นดั่งนั้น ให้เพิงฮู้เมื่อคิงเจ้าเอย

หน้า ๒๘

ลูกดีเพื่อนเพียรเลี้ยงทำการงานส่วยพ่อแม่	คกข้าวและหาบน้ำการแต่งแลงาย
บให้เคื่องถึงมือพ่อแม่ตนเพียรเลี้ยง	ยามชราหรือเจ็บไข้ฮู้ดส่ำห้เพียรบให้ยาก
ซี้เยี่ยวเพียรเช็ดล้าง	บ่ว่างเฒ่าให้อยู่พอย
เฮ็ดคือโตยังน้อยแทนคุณเพื่อนเลี้ยงยาก	บางผ่องไปเที่ยวค้าหาเงินค่าเลี้ยงพ่อแม่
บางผ่องเอาตนเข้าทำราชการหลวง	เป็นขุนนางส่วยแผ่นดินการเจ้า
มีเงินค่าส่งมาให้แทนบุญคุณตอบพ่อแม่	บางผ่องเอาตนเข้าในคลองพุทธบาท
บวชแต่น้อยจนเฒ่าแก่คิง	มีแต่ทงศีลสร้างภาวนาทุกเช้าค่ำ
หมายหยาดน้ำถึงเฒ่าให้อยู่เย็น	ทั้งเหล่าสอนสั่งให้อู้อ้อมทางสวรรค์
ชื่อว่าเป็นซัวคำให้พ่อแม่เมื่อเมืองฟ้า	อันนี้ฮู้ดตโมแท้บุตรตาในโลก
โซคไผมีจึงพ่อ	หาได้แต่ละคนเจ้าเอย
อันลูกดีดั่งกล่าวนี ในโลกก็มีสุข	ครั้นหากมรณตายก็เหล่าเมื่อเมืองฟ้า
ไผผู้ฟังจำไว้สอนตัวเองให้ถักฮึด	หรือไว้สอนลูกเต้าพงศ์เชื้อให้ถักคลอง

หน้า ๒๙

ชื่อว่าอุปถัมภ์ตั้งวงศ์ตระกูลไว้ทางชอบ	ชื่อว่าประกอบกัฏตระกูลขึ้นให้ฮู้งเฮือง
ไผผู้ได้พบพ้อหนังสือยอดคำสอนดวงนี้	อย่าเสียดายเงินทองให้ซื้อเอามาไว้
ฮู้ดส่ำห้เพียรสอนให้บุตรตาเขียนอ่าน	ลูกอ่อนน้อยเพียรซี้ให้เข้าใจ
จักได้เห็นคุณหมั้น	เป็นนิสัยติดต่อนั้น
คือว่าบุญคุณพ่อแม่เลี้ยงแต่น้อย	เชื่อนั้นสืบลืมเจ้าเอย
โยทิกาบั้นคุณหมั้นหันนำมากล่าว	ไผหากฟังอ่านแล้วฮู้ไวที่สูง
ลุงตาป้าฮ้อยชอบบุญญาเจ้าแต่	ให้เจ้าแผ่ส่วนให้บุญค้ำผู้แต่งสาร
เหม็ดกระบวนเสียงคำสอนไว้ชั้นหนึ่ง	แล้วเท่านั้น ถวายไว้ที่ควรเจ้าเอย ๖

หน้า ๓๐

สิริจันโทวาท ตอนที่ ๒

อุกาสะ วันทากัมหมอบ	ขอนบน้อมเกศเกล้าเกศา
ขอวันทาไหว้คุณพระเจ้า	ผู้เป็นเค้าสอนสั่งธรรมมา
ขอวันทาไหว้ธรรมดวงเลิศ	ดวงประเสริฐส่องโลกโลกา

ขอขมาพระสงฆ์อดโทษ
ขอวิงวอนครูบ่านักปราชญ์
ทั้งมารดาบิดาก่อเกิด
อนุสนธิ์ขอคุณมาส่วย
คนตาฟางอยากเดินทางป่า
ผู้ใจเบาปัญญาบกพร่อง
ให้ข้าวางบทกลอนอย่าพลาด
ให้ทันใจทันมือทันปาก
ตามตำนานนิทานของเก่า

ขอได้โผดขี่ช่องทางกลอน
ผู้ฉลาดเป็นเค้าสืบมา
เป็นผู้เลิศเลียงลูกหวังผล
อย่าได้ปล่อยวางข้าหลงทาง
บ่เป็นท่าคือข้าผู้เขลา
ให้ทักท้วงจงเข้าใจทาง
ให้ฉลาดคิดได้ไว ๆ
อย่าให้ยากลำบากรำคาญ
เอามาเล่าแต่งไว้เป็นทาง

หน้า ๓๑

เป็นของกลางลูกหลานจักสู้
อนุสนธิ์ฟังกลอนแต่งใหม่
กลอนยืดยาวบุษานฟังยาก
กลอนเพี้ยนยาวหัวใจเพี้ยนกว้าง
คนเดี๋ยวนี้ชั่ววูบ
บ่ให้มันยืดยาวยืดยาว
เสียงจ้อย ๆ แฉด ๆ ตามกัน
กลอนซ้ำ ๆ ของเก่าเป็นหมัน
เฮามักไค้แต่งงานไว้เป็นทาน
แคนน้อย ๆ ลำเล่ในไส่กัน
นามท่านเจ้าธรรมธีรราชฆาต
เฮาจักเฝ้าเจ้าจงฟัง

อย่าสู่หลู่ฟังไว้สู่คน
เฮาบ่ไส่ให้ยัดให้ยาว
ฟังลำบากผิดยุคผิดคราว
เพี้ยนบ่ท่วงจำว่าไว ๆ ผิดวิสัยของคนเดี๋ยวนี้
ให้ว่าไปอย่าหยุดอย่ายัง
ดูข้า ๆ เป่าแคนดวงน้อย
ดูชั้น ๆ คือคนเป็นบ้า
มันบ่ทันหัวใจคนใหม่
ให้แก่ลูกหลานเกิดมาภายหลัง
เฮาชื่อจันทน์นามเดิมนามเค้า
เป็นเมธีคิดถึงการเก่า
เกิดลุนหลังลูกหลานของข้า

หน้า ๓๒

บ่ห่อนเฒ่ากันอยู่ทันปี
บ่หลักเลียงความแก่ความตาย
เฮาตั้งสู้อดหลักอดนอน
เกิดขัดข้องได้อยู่เมืองหลวง
เพิ่นจึงน้อมให้วัดเป็นสิทธิ์
เป็นนักปราชญ์ทั้งค่ายสำลือ
เฮาจักแต่งเหล่าเหตุภายหลัง
อยู่ในเขตเมืองใหญ่อุบล ฯ
เป็นบ้านเลศนักปราชญ์หลายองค์
เป็นผู้ก่อตั้งศาสนา

ตายเป็นผีคือกันเหมิดเกลี้ยง
มาเสียดายความเฮียนความฮู้
หมายจักสอนลูกหลานพ่่นอง
เจ้าเพิ่นหวงขุนนางเพิ่นพร้อม
นามลิขิตบรมนิवास
คนนับถือทุกหนทุกแห่ง
ไว้ให้ฟังเป็นทางสั่งเกต
เฮาเป็นคนหนองไหลบ้านเกิด
เกิดในวงศ์อันเดียวติดต่อ
ธรรมยุติกาสืบมาเดี๋ยวนี้

เฮาจักซี้ผู้สร้างอาฮาม
เจ้าองค์นั้นอยู่บ้านหนองไหล

วัดสุปฏิณ้อยู่อิมแถมน้ำ
ปัญญาไวซื้อพันธุละ

หน้า ๓๓

บอกระยะนามเค้าชื่อดี
พาก่อสร้างตั้งหมู่ตั้งกอง
บริสุทธิเป็นวงศ์เป็นเชื้อ
วัดสีทองสมภารองค์ใหม่
มีถีนามเดิมชื่อม้าว
เป็นวิสัยบิดาเพิ่นกว้าง
บ่อ่อนเคื่องทำการเป็นใหญ่
เป็นแนวเครือหนองไหลมาอยู่
มาเป็นเพียสืบวงศ์ศัคค้อย
องค์ที่สามสืบวงศ์ติดต่อ
มาค้าจุนวัดศรีทองต่อไว้
มากระทำการสงฆ์การวัด

บุญเพิ่นมีหัวใจเพิ่นกว้าง
ตั้งทำนองเป็นธรรมยุติ
ผู้เพิ่นเอื้อสืบชั้นที่สอง
เป็นท่านใหญ่เทวะธรรมี
ท่านองค์นั้นเกิดบ้านหนองไหล
ย้ายจากบ้านมาอยู่ในเมือง
มาตุ้มไพร่เป็นกวนเชียงเหนือ
มาทั้งหมู่ทั้งลูกทั้งเมีย
เว้าแต่น้อยพอแก้คำถาม
เพิ่นมาก่อมาสร้างเป็นคุณ
มาสร้างต้ายไม้แก่นเลียนลำ
มัยยัสต์ต่อพระวินัย

หน้า ๓๔

เป็นกำไรแก่เมืองแก่บ้าน
เพิ่นมีบุญได้เป็นท่านเจ้า
เป็นเมธินามเดิมชื่ออ่อน
กวนพันนาบิดาก่อเกิด
เพิ่นเกิดมาหนองไหลตามหมู่
บุญสมภารได้เป็นกวนใหญ่
มีลูกชายได้เป็นท่านเจ้า
แต่งคำสอนเป็นองค์ถ้วนสี่
เฮาเสียงดังส่าลือคนฮู้
เวรมาตัดซัดไปกรุงเทพ ฯ
เป็นสมภารติดยุ่แอ่งแม่่ง
ไปตามการบุญกรรมตกแต่ง

หน้าผากกว้างสมส่วนเป็นขุน
นามท่านเจ้าอะริยะกะวี
จำองค์นี้เกิดอยู่ในเมือง
ตามกำเนิดบ้านเกิดพันนา
เข้ามาอยู่รับราชการ
มาตุ้มไพร่กับเจ้ากำบายน
เฮาผู้เว้าแต่งกายแต่งกลอน
เฮาจักซี้จักบอกให้ฟัง
เฮามาอยู่สืบวัดสุปฏิณณ์
อยู่กรุงเทพ ฯ เป็นใหญ่เป็นสูง
เฮาบ่แก่งหนี่ลูกหนี่หลาน
บอกตำแหน่งบ้านเกิดหนองไหล

หน้า ๓๕

ยกกันไปเชียงหวางบ้านใหม่
เพิ่นมีบุญเงินคำบ่ไฮ้
เพิ่นเป็นกวนสุโภพ้อบ้าน
พาทำการบ่ฮึดบ่อยาก

อยู่ทิศใต้เมืองใหญ่ปากมูล
เพิ่นซื้อไว้ทั้งเฮินาสวน
เพิ่นบ่คร้านพาลูกพาหลาน
บ่ลำบากการไฮ้การนา

เป็นบิดาของเฮาผู้เฒ่า
อนุสนธิ์บอกตนถ้วนหน้า
มีฤทธิ์นามเดิมชื่ออ้วน
มีผู้คนยำเกรงทั่วประเทศ
เกิดในแดนบ้านแก่งสว่าง
หนีมาสูงมาโตมาใหญ่
นามบิดาเมืองกลางกวนใหญ่
เพิ่นเพียรจำศีลทานบารมี

กล่าวแต่เค้าพ่อฮู้เหตุผล
บุญแก่กล้าเป็นราชมนี
บอกให้ถ้วนเป็นเจ้ามณฑล
อยู่ในเขตทางใต้บ้านแคน
เพิ่นคิดต่างหนีหมู่หนีฝูง
มาจากใต้เชื้อชาติวงศ์
เป็นนักปราชญ์ฮู้ท่อมทางธรรม
ลูกฉลาดมาบวชสีบวงศ์

หน้า ๓๖

ตามประสงค์ของเฮาผู้เฒ่า
เป็นผู้ดีสมลือสมสา
บวระบัตินครเป็นใหญ่
ปัญญาไวฤทธิ์แก่กล้า
บอกเป็นทางเป็นแถวให้ฮู้
ถัดลงมาศาสนาโลก
มาสืบต่อนามเค้าชื่อเสน
เป็นท่านเจ้าสืบทอดศรีทอง
อยู่เป็นคู่กับราชมนี
มีโอวาทตั้งศาสนา
เฮาบอกไว้เป็นช่องเป็นทาง
พอเป็นท่าเบี่ยงต้นแห่งวงศ์

เป็นศิษย์เค้าเฮาแท้ฮู้ผล
อยู่ไกลทำสืบทอดบุญ
เป็นพวกใหม่นอกจากหนองไหล
เป็นดังพราหมณ์ใหม่คมบาง
นับผู้รู้สืบศาสนา
องค์ถ้วนหกเกิดบ้านหนองบ่อ
บอกให้เจนสมภารวัดเก่า
เป็นที่สองรองกันเป็นหมู่
สามัคคีพากันประกาศ
ทั่วทิศาเมืองไกลเมืองใกล้
เป็นดังถางหนทางในป่า
ตามประสงค์จบลงกัณฑ์ต้น.

หน้า ๓๗

เฮาจักค้นหาฮีตหาครอง
เป็นดังก่อทางไว้ให้เดิน
เพิ่นฉลาดชี้ช่องทางดี
เฮาหากได้ในแบบบุฮน
เป็นหัวข้อมีเค้ามีมูล
เฮาจึงเหลามาแก้แต่งกลอน
เพิ่นมีสร้อยมียาบรุงรัง
มันยุ่งยากความฮู้บถอง
เฮามักใคร่ให้ฮู้หลายคน
ตนเป็นบ่าวอย่าตื่นเขาม
โตขึ้นร้านอย่าซ้ำตึมนอน

หาทำนองคำสอนสืบต่อ
ไผอย่าเกินคำสอนนักปราชญ์
พระมนีสั่งสอนต่อไว้
เป็นตำนานสืบมาติดต่อ
ยังบ่สูญหนังสือของเก่า
เฮาตัดทอนเอาความแต่น้อย
คนภายหลังฟังความลำบาก
เฮาจึงลองแต่งกลอนเสียใหม่
เป็นกุศลสืบเมื่อภายหลัง
มันบ่สมให้เจียมให้ยาน
ควรอวรณ์ตัวเป็นคนต่ำ

อย่าย่อซ้ำให้ต่ำลงไป

คนไสวคนสูงคนใหญ่

หน้า ๓๘

อย่ามักใคร่ต้มใหญ่ต้มสูง
อย่าบังอาจสื้ซ้ำต้มขาว
อย่าต้มซ้ำลงเกลือกในต้ม
อย่าปนไปขมอดเข้ญใจ
ให้ฟังฟ้าการสร้างการแปลง
อย่าให้ยากหาซ้ำต้มมี
คราวจักให้เห็นได้แต่เสีย
ให้หมั่นสร้างสื้ต่อหากิน
ให้เพาะปลูกหวานพืชหาผล
ผู้อยู่ล่าฮ้างหมายหญิงโทน
อย่ามักใคร่อยู่เดียวเป็นพลอย
ให้ฮีบฟ้าหาคู่ทำการ

เป็นคนสูงคนขาวสะอาด
สมพอพาวตัวเป็นคนกำ
คิดให้สมตัวคนทุกซ้ไ้
ค่อยเพียรไปการเอื้อนการยาว
ผู้แสวงเงินคำมีมาก
คราวมันดีหาใดแต่ได้
คนมีเมื่อย่าฮามอย่าฮ้าง
ให้มีสินเงินคำเลี้ยงลูก
หากุศลกินทานเมื่อหน้า
ตัดกังวลหาผิวเสียใหม่
มันจักถอยการเอื้อนการยาว
ผู้ลูกหลานยังสาวยังจ้อย

หน้า ๓๙

ยังสำน่อยฮีบฟ้าหาครอง
ผู้เป็นฮ้างหาฮ่วมชายชม
อย่าประมาทเสียฮู้ผู้ชาย
อย่าสื้แผ่หลายลื้มหลายไล
คือผีปอบกินได้สุคน
เหตุเมื่อเจ้ายังหนุ่มยังสาว
บ่ฮู้ฮ้างฮ่อมหากิน
จักลำบากจนเฒ่าจนตาย
ผู้นั่งท่าคอยอยู่ฟังธรรม
เฮาจักเล่าซื้บอกคำกลอน
เฮาหากได้ในแบบบุฮาน
เพิ่นช่างเว้าคือดังทำนาย

หาเพื่อนสองพากันก่อสร้าง
อย่าประสมชายโง่กังกาก
มันฮ้อฮ้างชายหน้าพ่อแม่
บ่แม่นไซ้แม่นชวงแม่นลอบ
จักขัดสนยามตนแก่เฒ่า
มัวสื้หาเป็นหญิงโง่ซู้
เป็นหนี้สินจักจนจักยาก
จักขยายสื้ไปเบื่องหน้า
เพียรจดจำตำนานของเก่า
เป็นคำสอนพุทโธสั่งไว้
เป็นนิทานหนังสือของเก่า
คือเพิ่นทายซื้มาปางนี้

หน้า ๔๐

มาจำจื้เฮาเกิดเฮาเห็น
บ่ควรโคกงัดจ้อเสียใจ
น่าจื้ดจ้อคำบอกคำทาย
เพิ่นกล่าวจื้เป็นข้อขำ ๆ
พระเทศน์ไว้ถวายฮ้อยเบิ่งเอา

มันเป็นเข้ญของสัตว์ทั่วโลก
เพิ่นอยู่ไกลหลังมายังพ้อ
คำทำนายมีมาดังนี้
ปีเดือนล้าสองพันปลายเศษ
หญิงของเฮามีผิวแต่น้อย

นางหล่าซ้อยมีลูกสิบสามปี
คนหัวต่อนแปลงเพศเป็นสาว
ใจแก่กล้ากุมเล่นสำหลาน
ฮึดบักัดซื้อม้าวัวควาย
เจ้าตนสำทรงเพศเป็นสมณ
เว้าคำหล่าล่อหลอกอำพราง
ผู้ลำบากในฮึดในคลอง

บ่เคยมีแต่หลังแต่ก่อน
คนสำอาวสำล่งสำป่า
เป็นสมภารหัวตาเจ้าวัด
เลี้ยงไว้ขายกำไรเกินค่า
ใจนิยมเงินคำซื้อขาย
ใจจิตจาง ในธรรมมีมาก
ตามทำนองในธรรมทัดเทียม

หน้า ๔๑

บ่คว่าเบี่ยงขึ้นแป้นไปมา
นับด้วยฮ้อยมีได้แต่ละองค์
แสนยุ่งยากฮึดวัดครองสังข์
คิดฉลาดเป็นใบ้เที่ยวขอ
คนมีด้ามมีหราบมีคม
เป็นดั่งบ้าเฮฮู้บ่เถิง
หินอุบาทว์ล่องแก่งเสียงโฮ
จุมปลวกน้ำเป็นฮูปหัตถิ
เพิ่นกล่าวอ้างเป็นน่อยากหัว
เพิ่นว่ากุ่มกูมไล่ปลาบึก
แซ่บแซ่บเห็นชั้นหลืบหิน
เฮ็ดโอ้ไปขับอ่านโคลงสาร

อนิจจายังมีเหลือน้อย
เป็นพระสงฆ์ใจโรมีมาก
เกิดภายหลังเป็นวงศ์นักปราชญ์
เป็นหลักตอโค่นขอนเขาข้าม
คนอุดมปัญญาแก่กล้า
อยู่ไปเหิงจักเห็นประหลาด
อุกโตภูกังค์ล่องน้ำ
ในนัทที่แผดเสียงคือช้าง
ว่าเพิ่นตัวหัวใจสะดุ้ง
ดูพิลึกปลาชีวไล่แซ่
ฟังดูชินกบหนองเขียวไม้
งูทำทานเพาพิศม์เห่าห้อม

หน้า ๔๒

มานอบน้อมก้มขาบเกรงกลัว
เฮ็ดหน้าใบ้ลื้ออยู่คือแลน
ขึ้นต้นไม้อยู่เพ็งภูผา
อนาถหนีหน้าวังตม
เพิ่นว่าไว่ดอกไม้ในสวน
เพิ่นช่างดันหงส์ไหวแม่กา
ยังบ่ห้าวเปิดต้นลงดิน
เพิ่นช่างเว้าเถิงพวกขายของ
มันกลับปลิ้นจวงเทศจันทน์หอม
ดูประหลาดดวงแก้วหน่วยดี
เบ็งมันแต่หินแฮ่หินแดง
เพิ่นว่าแล้วภายหน้าเบ็งไป

น่อยากหัวปลาป็นขึ้นไม้
อยู่ในแดนของตนบ่ได้
ฝูงมัจฉาปลาไหลหลดหลาด
ไปนิยมอยู่ฮ้างปลายไม้
กลิ่นหอมหวานกรายหนีจากต้น
เพิ่นช่างจาหมากตาลหมากพร้าว
ของตำกนครกมองเปิดเข้า
เปิดเงินทองชอบใจหาขึ้น
เอาไปปลอมซื้อขายกลางตลาด
เคยมีศรีกลายเป็นหินแฮ่
เกิดเป็นแสงกลายเป็นหน่วยแก้ว
ตามวิสัยของจริงมีแท้

หน้า ๔๓

บัวชี้แบ่ียดเกิดกลางหนอง
ให้หมั่นสอบังเล็กเป็นชุม
เพ้นกล่าวพื้นปลาทั้งบินบน
หนุซิงกล้าทำเดชแมวก้าว
คั่นคากอ้างฮ้องแข่งขัดฝน
หินก้อนลั่นพุน้ำล่องไหล
พวกนักปราชญ์ตั้งทางบวกหนอง
กั้นลั่นด้ามบกแห่งบ่ไหล
พวกนักปราชญ์หลังโลกโลกา
อุบาทว์กล้าฝูงนี้จักเห็น
จักวิวาทเกิดเสี้ยนศัตรู
ให้สังเกตจำไว้เบ่งไป

เจ้าบัวทองหนีหนองอยู่ขอบ
วังปลาชุมเกิดเป็นน้ำตื้น
ในเวหนเมฆพะโยมยังฟ้า
น้าอยากหัวหมาจอกเห่าช้าง
ฮู้บินบนไล่เดือนควรวาน
จักเห็นไปบวกหนองเขินขาด
ต้นลำคลองห้วยหนองแม่น้ำ
เป็นวิสัยซี้คลองอุบาทว์
ศาสนาสองพันเมื่อหน้า
จักเกิดเป็นโภยกัยพยาธิ
ในชมพู่นเคื่องทั่วเทศ
เถิงคราวไผจักเห็นจักพ้อ

หน้า ๔๔

อวย่าย่นย่อไผแก่บ่พัง
ไผบ่โผดเขาได้สักคน
ชั้นพื้น้องวิวาทผิดเถียง
มันหากแย้เต็มหน้าสู้คน
หากจักแพ้ชียุคโภยกัย
อวย่าย่อท้อกลัวยานเหตุผล
ได้กำเนิดพบศาสนา
ตนประเสริฐสอนโลกโลกา
พระจึงเทศน์บอกทุกข์ทั้งสาม
ทุกข์หนึ่งกู้เบียดบาทเงินตรา
เอามาใช้เป็นทาสกลางเอือน
ใช้ต่ำต้อยการไต่การนา

กรรมเวรบังให้คุณเป็นโทษ
อกุศลเข้าปิดเข้าปอง
เอาแต่เสียงไผดีไผแพ้,
เอากุศลศีลทานมาแก้
ตามวิสัยฝูงเฮามาพ้อ
บุญกุศลของเฮามาเกิด
พระสถิตถนตัตนเลิศ
เจ้าพระยาปัสเสนถามเหตุ
ตามคำถามปัสเสนหาฮู้
เพิ่นเอามาแทนเงินสินไถ่
เขาดักเตือนใช้เล็กใช้น้อย
กลับเข้ามาการเอือนการบ้าน

หน้า ๔๕

บ่ให้ร้านค้าเข้าหาพื้น
ใช้ลั่นด้ามผ้านุ่งแพรถ่อ
น้าอนาถทางท้องยั้งหิว
เหตุบ่อ้มทางท้องบกบาง
หน้ากระด้างผิวเนื้อกำดำ
พระกล่าวไว้บอกทุกข์ควรตรอง
แสนลำบากคับแค้นหัวใจ

บ่ให้ขึ้นหาผักหาบน้ำ,
เฮ็ดบ่คือให้ถ่อผ้าขาด
เป็นสควความกินบ่อ้ม
เสียเลือดยางผิวพรรณเหี่ยวแห้ง
มันเป็นกรรมติดตามมาใช้
ทุกข์ที่สองผิวเมียวปลัดพราก
ตามวิสัยของคนทุกหมู่

หมายจักอยู่เป็นคู่เฮียงหมอน
 หมายเป็นเจ้าแก่ลูกแก่หลาน
 หมายเป็นท้าวเป็นหมื่นเป็นขุน
 มันจักส่วยกุมเกิดวิบัติ
 เกิดอุบาทว์หาโทษใส่กัน

หมายจักนอนเฮียงกันจนเฒ่า
 หมายทำการไธนาเฮือนยาว
 หมายทำทุนส่วยกันจนม้วย,
 เกิดขึ้นขัดพุ่มเถียงวิวาท,
 ไผว่ามันกระดันกระด้อ

หน้า ๔๖

บ่ข่องอสองกำอวดดี
 เกิดเหินห่างขาดจากผัวเมีย
 ทุกข์ต่อมต้อยการหน้าการหลัง
 บ่คิดผูกผัวไว้ส่วยแฮง
 เหตุแตกม้างตัวอย่างมีมา
 เมียตายจากผากลูกแก่ผัว
 แสนทุกข์ยากฮ้องให้หากัน
 นำผางฮ้ายนำหน่ายสงสาร
 นั่งทอนท้อเลี้ยงลูกคนเดียว
 นั่งบ่นไปฮ้องให้หากัน
 พระจึงเทศน์บอกทุกข์ถ้วนสอง
 พระเจ้าเทศน์มีแท้สุ่อ้น

สามัคคีแตกกันเป็นฮ้าง
 หย่ากันเสียเมียเลี้ยงลูกน้อย
 คราวผัวยังส่วยกันเลี้ยงลูก
 เหตุใจแข็งผัวไล่เป็นฮ้าง
 มรณาผัวตายพลัดพราก
 เป็นนากลัวผัวเมียตายจาก
 กรรมมาทันอยู่พลอยเป็นหม้าย
 นำรำคาญช่างมีช่างพ้อ
 นำหวาดเสียวกรรมเวรแต่งให้
 พระจอมธรรมหลิงดูเห็นเหตุ
 ควรตรีกตรองเกิดความสังเวช
 ทุกข์หมั่นตถ์ถ้วนสามบอกไว้

หน้า ๔๗

ทุกข์ฮ้อนไหม้เป็นทาสตัณห
 เข้าไปอยู่ในฮีตปกครอง
 เขาปลอบใช้ขันค้ำสุ่อ้น
 แสนลำบากหาน้ำหลัวพิน
 อาสาการค้าการฮ้อนสุ่อ้น
 พ่อแม่ไว้ปะปล่อยวางเสีย
 บ่เอื้อเฟื้อคุณเฒ่าทอโย
 หังเหมิตเกลี้ยงคุณเฒ่าบ่มี
 คือโตใหญ่โตเกิดมาเอง
 ใจแก่กล้าเป็นข้าตัณห
 ใจบ่ผูกพ่อแม่ภายหลัง
 ตั้งแต่เค้าเฟิ่นเลี้ยงโตมา

ไปอาสาเป็นเขยสินสู่
 มีเพื่อนสองเขาเต็งข่มได้
 เกิดเป็นวันอุตสาห์แสนยาก
 ฮอดกลางคีนตักตำหาบน้ำ
 อัจฉรย์ขันตายตายได้
 ไปเลี้ยงเมียพ่อแม่บ่เอื้อ
 บ่อาลัยถึงคุณเฟิ่นเลี้ยง
 นำบัดสีใจดำใจไซ้
 บ่กลัวเกรงบาปกรรมเมื่อหน้า
 ไปอาสาเลี้ยงเมียเลี้ยงลูก
 บ่อนิ่งถึงคุณสองเฒ่า
 ทาระกายยังเป็นเด็กน้อย

หน้า ๔๘

ว่าอินอ้อยออยให้นั่งนอน
เอามาตุ้มกึ่งกอดกับอก
ใจพันผูกฮักลูกเหลื่ออก
พ่อแม่ให้วิ่งเล่นหาหมอ
ตามเขื่อนไถ่ฟั่น้องวงศา
บ่ให้ขาดเพียรลูกจนหาย
เป็นได้น้อยลูกแม่สายใจ
ใจแม่ซ้องนำเจ้าบ่หาย
บอกกับแม่เจ้าอยากอันใด
มีอยู่ไถ่หรืออยู่ทางไกล
ให้เจ้าซื่อบอกแม่ตามใจ
อดกลืนเข้ากลืนน้ำส่งลง

บ่อาทรเจ็ยโชนองอ้อม
แสนวิตกจากไปไกลลูก
แสนวิตกยามลูกป่วยไข้
ไปเที่ยวขอของกินคนไข้
ไปเที่ยวหาซื้อตามตลาด
มีอคว่าบายลูบคึงคี่้อย
เป็นจิงใดเจ็บหัวปวดท้อง
แม่ขอบายคล่าคึงเจ้าแต่
แม่จักไปหามาจนได้
แม่จักไปหามาเดี๋ยวนี
อยากอันใดลูกแพงฮีบว่า
แม่ประสงค์ตี้มแสงลูกน้อย

หน้า ๔๙

น้ำตาย้อยย่านลูกบ่หาย
อยากให้เป็นใหญ่เป็นนาง
ใจบ่จัดฮักลูกจนตาย
ใจบ่ผูกพ่อแม่หนีไป
เป็นผีบ้าเป็นซำตณหา
พ่อแม่ให้อ้องจ่มภายหลัง
ยามเฒ่าแก่หมายเพ็งอาศัย
มันบ่ตื่นฝากเข้าฝากของ
ละเสี่ยเสี่ยจนชาวบ่ถาม
ผู้อยู่ไถ่บ่เบ้งบ่แยง
กซี้ไฮ้คุณเฒ่าบ่ถม
แสนลำบากลูกบ่มีคุณ

ย่านลูกตายดูหมอเสี่ยงไข
ใจบ่จางบ่หมางบ่ผิด
มาเสี่ยตายกายโตเป็นลูก
ตกทางไกลหาเงินเที่ยวค้า
ไปอาสาเป็นเขยเขาใช้
ลูกซี้ถึงลิ้มคุณพ่อแม่
ลูกจิงไรหนีไปอยู่อื่น
ฝากเงินทองตอบคุณแทนเลี้ยง
อยู่ติงามหรือเจ็บป่วยไข้
เฮ็ดใจแขงทั้งไกลทั้งใกล้
มันบ่สมตามการเลี้ยงยาก
เมื่อภายลุนตายไปจากโลก

หน้า ๕๐

จักเศร่าโคกในพื้นอะบาย
มันจักต้องถักโจทยถักถาม
บอกให้ถี้เดี๋ยวนีไว ๆ
เอากำเนิดอยู่ในแดนใด
คุณแก่นไต้พ่อแม่ทั้งสอง
ไผได้ก่อแทนแล้วเป็นดี
ในกำเนิดเป็นเจ้ามั่งมี

ไผบ่กรายศาลาพันห้อง
ในสนามเสมียนทั้งสี่
เป็นลูกไผพ่อแม่ก่อเกิด
ฮีบว่าไปตัวพรางบ่ได้
มึงผิป้องแทนคุณเพิ่นบ่
เพิ่นให้หนีเอาตนเมื่อเกิด
ผู้บ่ดีพ่อแม่บ่เลี้ยง

เพิ่นจับเหวี่ยงลงหม้อไฟแดง
 ทุกซี่ยังยวดในหม้อเหิงนาน
 พระแก่นไ้ตรัสเทศนา
 อุปะเทศเป็นทาสตั้นหา
 เป็นทุกซี้โศกจำไว้ชู้คน

เพิ่นสับแทงเปื่อยพังเจ็บปวด
 ให้ลูกหลานจื้อจำเอาไว้
 ให้พระยาปัสเสนฮู้เหตุ
 เป็นทุกซาเหลือทนในโลก
 อนุสนธิ์ปัสเสนถามต่อ

หน้า ๕๑

พระยาก่อตั้งข้อปัญหา
 ยากยิ่งกว่ายากนั้นได้แก่อันใด
 ขอได้โปรดผูกข้าคนเขลา
 เขียนไว้ทำสอนลูกสอนหลาน
 เป็นประโยชน์ชื้อชั่งชี้ทาง
 พระยอดไ้ตันเลศนาโถ
 พระประกาศบอกยากเกินเขา
 เหตุบ่พ้นในโลกสงสาร
 แสนลำบากยามใกล้จักดับ
 เอ็นสพ่านชักจ้องตั้นมือ
 เหมือนคนฮัดชักเชือกสายยนต์
 เสลดเกี่ยวติขึ้นพันคอ

เป็นปุจฉาถามการลำบาก
 ขออะภัยขมาอดโทษ
 คนใจเบาจื้อจำเมื่อหน้า
 เป็นตำนานส่องแสงสอนโลก
 เป็นดังถางหนทางต่อไว้
 ปะฐะโมบันลือโอวาท
 เป็นสำเนายากเกินบทตัน
 ทรมานการตายแสนยาก
 ตาบ่หลับเหลือกลนควรย่าน
 ตั้งหากคือคนผูกคนมัด
 มันเหลือทนปากบิตปากเบี้ยว
 เอ็ดจอนจอลันยาวสบเตื่อย

หน้า ๕๒

มันแสนเหนี่ยวหน่วงเหนี่ยวหัวใจ
 มรณาดตายเกิดเป็นผี
 มันกลับป็นกล้าย่านแก่กัน
 มือลูบคันกุมเกี่ยวกอดกัน
 เอ็ดหน้าด้านฮ้องไห้โฮยคราง
 บ่อยากสู้อยากพันอยากกลาย
 แสนเศร้าโศกทางแก้บ่มี
 พระยอดไ้เทศน์โปรดสอนสัตว์
 เป็นทุกซี้ใหม่ในโลกสงสาร
 เพิ่นเกี่ยวข้องเพียงเขตกองฟอน
 ตนก้มหน้าไปแท้ผู้เดียว
 จักติดต่อเป็นเพื่อนเป็นฝูง

หอบไว ๆ ลมหวนใจขาด
 หาของดีบ่มีสักชิ้น
 มันน่าขันคราวเป็นชมจูบ
 อัจฉรย์พอดตายกลับย่าน
 กล่าวเป็นทางเป็นแถวให้ฮู้
 มันหากตายคือกันทั้งโลก
 แม่นจักหนีทางใดบ่ได้
 เป็นสมบัติของจริงจำไว้
 ของสาธารณลูกเมียพี่น้อง
 เพิ่นอวรณ์ส่งถึงป่าช้า
 ควรเฉลี่ยวศีลทานตนก่อ
 จักพยุ่งทางหลังทางหน้า

หน้า ๕๓

นำขึ้นฟ้าขึ้นสู่วิมาน
 ใผอย่าได้ดูหมิ่นศีลทาน
 อย่าให้เหล่าเสียชาติเป็นคน
 ใผบ่ม้างมายาดชิงเอา
 บ่ห่อนเอื้อเห็นทางไกลตน
 พระยอดฟ้าชี้ยากถ้วนสอง
 ยากยิ่งยวดหวังต่อไสดา
 ยากเกินสิ่งในโลกทั้งสาม
 แสนลำบากในโลกในหลง
 ปานเชือกผูกติดแน่นคือตั้ง
 นั้งเค้าเมาคือโซผูกถึง
 เว้าแต่ปากย่านบาปย่านเวร

ตามสมภารกุศลสร้างไว้
 ให้ลูกหลานจือจำเมื่อหน้า
 บุญกุศลของเฮาผู้สร้าง
 เป็นของเฮาดั่งเงาเทียมเนื้อ
 อนุสนธิ์สืบไปเมื่อหน้า
 ยากในคลองจำศีลถือนวช
 อรหันตามรรคผลแวนยัง
 ควรจักถามเหตุใดจึงยาก
 ใจพะวงฮักเมียฮักลูก
 พันธะนั่งติดตายจนเฒ่า
 หัวใจตึงคิดเห็นทุกข์ยาก
 ย่านเป็นเชือกติดตัวเมื่อหน้า

หน้า ๕๔

ใจแก่กล้าในโลกในหลง
 พระกล่าวไว้เป็นข้าตันทา
 ใจมันหยาบฮักเพิ่นซังโต
 ใจพันผูกหมิดลูกยังหลาน
 แสนลำบากทางยอดไสดา
 เหตุบ่เปิดบ่หน่ายตันทา
 ทางลำบากยากยิ่งยังมี
 พระตนแม้งบอกยากถ้วนสาม
 ยากทางก่อสร้างโพธิสมภาร
 บอกเป็นเค้าทานห้าประการ
 คิดให้ถูกชีวิตข้าวของ
 ดังพระบาทพระเวสสันดร

ยังประสงค์อยากมอยากได้
 ใจโลภาสรางกรรมสร้างบาป
 ใจโมโหคอบเมียคอบลูก
 พระนิพพานแสนไกลแสนยาก
 อรหันตามรรคผลบ่เกิด
 พระสัถยาบอกทางทุกข์ยาก
 พระมุนีตรัสเห็นสองแจ้ง
 ตามคำถามปัสเสนสืบต่อ
 สมควรกาลได้เป็นพระเจ้า
 เพิ่นให้ทานตัวตนเมียลูก
 เพิ่นผิโปงให้ทานบ่ขาด
 บ่อาทรเงินคำข้างม้า

หน้า ๕๕

ใจแก่กล้าท้าทานลูกทานเมีย
 ให้ทานแล้วแก่อันทรพราหมณ์
 ฮักขอดยิ่งกัณหาขาลี
 พราหมณ์ชี้เฝ้าชื่อชูโก
 ไปเป็นข้อยอมิตตา
 พระยอดเจ้ายอให้บ่ขึ้น
 หน้าแหม่ข้อยควรฮักควรแพง

สละเสียมัทรีนางแก้ว
 สองนางงามบุตรตาแก้วกัณ
 พระมุนีให้ทานบ่ไว้
 ใจโลภขอสองอ่อนน้อย
 ภรรยาของตาพราหมณ์เฒ่า
 ชูชะโกได้สองอ่อนน้อย
 พราหมณ์ใจแข็งตีไปต่อหน้า

พราหมณ์ใจกล้าผูกศอกจูงไป
ฮ้องแจ้ว ๆ ขอโทษดอมพราหมณ์
ฮีบมาเฝ้าพระเวสบิดา
พราหมณ์มันป๋อยมันด่ามันดี
หลังข้าน้อยเป็นบาดเลือดไหล

นางสีไวกันหาลูกแก้ว
เจ้าสมงามหลุดมือพราหมณ์เฒ่า
ขอกรุณาสองขาลูกน้อย
มันบ่มีกรุณาสักหยาด
พระขุนไทเอ็นดูลูกน้อย

หน้า ๕๖

ปานเป็นข้อยพราหมณ์ฆ่าให้ตาย
ยังอนาถน่าแม่มัทรี
ขอเห็นหน้าเสียแล้วจึงไป
ด่าพระลูกต่อหน้าตีไป
มันกำฮาบานาบด่าสองขา
พระบาทให้ออดเคียดดอดเคือง
ทุกข์บ่เหือดน้ำลูกทั้งสอง
พระจึงได้ตรัสส่งสรญาน
แสนลำบากจึงได้นิพพาน
อุปะเทศเวรฮ้ายห้าอัน
พระยอดไ้จ้งโผดกรุณา
ให้ฝูงข้าจำไว้ต่อไป

บ่เสียดายชีวิตสักหยาด
แม้อยंहินไปดงไปป่า
พราหมณ์จ้งโฮฮีบมามัดผูก
ตามวิสัยใจดำใจหยาบ
พระบิดาแลเห็นฮ้องให้
อดจนเหลืองน้ำตาเป็นเลือด
พระยังปองให้ทานบ่ไว้
สร้างสมภารเป็นการแสนยาก
ยังตำนานปัสเสนถามเหตุ
พระจอมธรรมโปรดเขาบ่ได้
เทศนาต่อไปเมื่อหน้า
พระจอมไตรเผยธรรมโอวาท

หน้า ๕๗

มหาราชฟ้งไ้แม่นคล่อง
เป็นบาปกล้าทางแก้บ่มี
เมื่อดับส่วยเพม้างแตกขันธ
ใจมันแกฆ่าหน่อพุทโธ
มันสับไ้ส่อเสียดสังโฆ
มันกุมถากม้างแปเจตีย์
เอาลงเบ้าหลอมหล่อไปขาย
มันด่าป๋อยวิวาททุบตี
พระบโผตมันได้สักคน
มันอยู่กันในห้องทองแดง
เอากำเนิดเกิด ๆ ตาย ๆ
เหตุเหลือล้นบาปใหญ่บาปหนา

เป็นทำนองตักเตือนไพร่ฟ้า
อเวจีเป็นเฮือนเมื่อม้วย
โทษมหันต์ฆ่าพ่อฆ่าแม่
ใจโมโหอรหันต์บ่ไว้
อุกะโตแตกเป็นสองภาค
ตัดโพธิ์ศรีลอกทองพระเจ้า
มันบ่อายพระสงฆ์เถรน้อย
เห็นพวกชีหาความใส่โทษ
อกุศลมันเหลือนมันล้น
เขาสับแทงเปื่อยพังตายเกิด
ในอบายบ่มีวันพ้น
พระสัตถาโผตมันบ่ได้

หน้า ๕๘

จักฮ้อนใหม่ในหม้อเหิงนาน
 จักทุกข์โศกผู้เปื่อยในไฟ
 จักฮ้อนใหม่ทนบาปทนเวร
 จึงจักรอดพ้นจากอะบาย
 พระยอดให้ตรัสเทศนา
 เป็นบาปกล้าควรย้านสู่คน
 เจ้ามักใคร่อยากฮู้ฮิตคลอง
 เป็นประโยคดีร้ายต่างกัน
 ไปเบื้องหน้าสอนลูกสอนหลาน
 บ่ให้เชื้อเสื่อมส่วยเสียวงค์
 อุปะเทศเมียฮ้ายเมียดี
 พระกล่าวด่านชี้บอกภรรยา

อันตรธานสิ้นกับสิ้นโลก
 พระเมตไตรยโผดเอาบได้
 ตามสะเกลกัปปหลังมาฮอด
 คนทั้งหลายจื่อจำเอาไว้
 พรณนาบอกกรรมทั้งห้า
 อนุสนธิ์ปัสเสนถามใหม่
 ตามทำนองผัวเมียในโลก
 พระจอมธรรมโปรดสอนผู้ซำ
 จักเป็นการฮู้ฮ้องสืบเชื้อ
 ขอพระองค์ชี้ทางชี้เหตุ
 พระมนิบัขึ้นบ่คร้าน
 ในโลกามีเจ็ดจำพวก

หน้า ๕๙

เอามาบวสมส่วนเหลียวดู
 มหาราชฟังแล้วฮันตรอง
 จักยกย้ายชี้บอกนางงาม
 ภรรยาเป็นเมียที่ต้น
 ทำตนเป็นทาสีสินไถ่
 ผัวตัวเองตัวทำเป็นทาส
 บ่แซ่เขื่อนไปมาฟังฟาว
 การต้มแกงแลงงายบ่ขาด
 บ่ติฉินนินทาผัวแก้ว
 บ่ปายป็นคำผัวเถียงตอบ
 นางบ่จาหลักหนีไปห่าง
 ฮีบขึ้นมาบนเฮือนหัวต่อ

จักเป็นครูแก่ตนบ่ขาด
 จักเป็นคลองผัวเมียดีฮ้าย
 อันมีนามว่าฮุดตะมา
 ไผช่างคั่นหลังหล่ำจักเห็น
 บ่มักใหญ่เคราพยำเกรง
 หลึงฉลาดการย้าวการเหือน
 บ่ปิดรั้วการสร้างการแปลง
 บ่ประมาทหน้าอาบน้ำกิน
 ผัวว่าแล้วนางหล่ำบ่ขึ้น
 ผัวบ่ชอบเคียดโกรธโทสา
 เห็นผัวส่างหายเคียดโกรธา
 บ่ช่างก่อเคืองเคียดตอบผัว

หน้า ๖๐

ยามเมื่อผัวเกิดเป็นป่วยไข้
 แผลงค้ำงามออยผัวกินเข้า
 หาหมอมารักษาผัวแก้ว
 นางอุดมศีลทานบ่ขาด
 นางผิป้องชวนผัวฟังเทศน์
 นางมุงคุลบุญไผจึงได้
 เมียที่สองชื่อว่ามาตา

นั่งอยู่ไกลช่างเว้าช่างถาม
 นางช่างเว้าหาว่านหายา
 ผัวหายแล้วนางหล่ำขึ้นชม
 เข้าใส่บาตรตามฮิตตามคลอง
 เมียวิเศษพาสรางกองบุญ
 พระเทศน์ไว้เพียงนี้ฮันตรอง
 ภรรยาอาสาพันผูก

แม่ฮักลูกดีฮ้ายอย่างใด
 เว้าจี้จั้นขอฮักขอแพง
 ใจพันผูกการอยู่การกิน
 หวังประโยชน์หาได้แก่ผิว
 หมั่นสังเกตซื่อบอกตักเตือน

นางศรีไวฮักผัวอย่างนั้น
 ใจแบ่งคือแม่ฮักลูก
 บ่ติฉินนินทาหาโทษ
 บ่ห่อนตัวหลอกลวงหาเหตุ
 บ่ปิดเบือนเตือนผัวทางชอบ

หน้า ๖๑

ให้ประกอบทางฮึดศีลทาน
 เมียฉลาดบุญแท้จึงมี
 พาขึ้นฟ้าขึ้นสู่วิมาน
 ภรรยาถือผัวคือน้อง
 หมั่นเพียรจำผิวแพงซื่อบอก
 สามัคคีฮักกันคือฮ้อย
 มั่นกลัวเกรงเอาใจผัวแก้ว
 บ่ขึ้นเสียงกุ่มึงต่อหน้า
 บ่ให้ขึ้นหัวใจสั๊กหยาด
 เป็นกุสลบุญไผจึงพ้อ
 เป็นสะพานขึ้นเมื่อเมืองฟ้า
 เมียถ้วนสี่ชื่อว่าภคินี

ให้ก่อการทำบุญบ่ขาด
 พามีศรีสูงเฮืองเมื่อหน้า
 เมียถ้วนสามชื่อว่าเชษฐา
 บ่เกี่ยวข้องโต้ตอบเถียงคำ
 ผัวกลับกลอกเว้าฮ้ายเป็นดี
 บ่กล่าวถ้อยคำฮ้ายข่มเหง
 ผัวว่าแล้วเมียแก้วบ่เถียง
 เฮ็ดไว้ถ้าการอยู่การกิน
 เมียฉลาดหายากเหลือทน
 บ่ย่นย่อทางศีลทางทาน
 บุญแก่กล้าจึงจบจึงมี
 ภริยาถือผัวคือฮ้าย

หน้า ๖๒

บ่ห่อนฮ้ายป้อยด่าเสียงแข็ง
 บ่เคียดโกรธโต้ตอบผัวตน
 บ่มักใหญ่โอ้อวดผัวแพง
 เมียวิเศษการบ้านการเฮือน
 ใจพันผูกเวียกไหร่านสวน
 บ่ให้ขาดสร้างน้ำทำบุญ
 คนบาปไปบ่ฮ่วมเคหา
 ภรรยาถือผัวคือเสี่ยว
 บั้วระบัตีฮักกันดีฮ้าย
 บ่เลิกเสรีญ้อยงยอสูงต่ำ
 ไผว่ามันผัวดี ๆ ตอบ
 การแสวงหาเงินก่อสร้าง

บ่ห่อนแปลงมายาหาโทษ
 หาแต่ผลความดีมาใส่
 บ่แกล้งผิพองหาเหตุ
 บ่ปิดเบือนเพียรผัวเพียรลูก
 ใจสงวนศีลทานตักบาตร
 หลึงมุงคุลบุญหลายจึงได้
 เมียถ้วนห้าชื่อว่าสะขี
 ใจข้องเกี่ยวเพียงส่วนเพียงสัตย์
 บ่ยกย้ายให้ลั่นให้เกิน
 ถือเป็นสำเป็นส่วนเดียวกัน
 ผัวบ่ชอบเมียตอบเสียงแข็ง
 การรับจ้างผัวถ่อเมียพวย

หน้า ๖๓

การค้าขายผิวไปเมียอยู่
พากันหาทำกินเลี้ยงลูก
พาทำบุญให้ทานตักบาตร
บ่สร้างกรรมพากันย่านบาป
พาทำกรรมทำเวรทำโทษ
บุญกุศลบ่หาบ่สร้าง
เสียทำนองคลองบุญพ่อแม่
มันบ่จำศีลทานต่อไว้
ในโลกมีหลายเหลือล้น
มีทั้งดีสรวรรค์นะฮก
ภริยาเป็นโจรใจบาป
ใจกังวลตณห์หมักมาก

เมียเป็นคู่สร้างไฮ่สร้างนา
ไผ่คันถูกเป็นแก้วมุงคูล
บ่ให้ขาดมีศีลมีธรรม
ได้เมียหยาบเมียถ่อยใจดำ
เสียประโยชน์เสียชาติเป็นคน
มันเก้งม้างเสียฮึดเสียคลอง
เพิ่นเตมาแก่เข้าวัดฟังธรรม
เมียขี่ไ้มีมากหนักหนา
บ่ห่อนพ้นเมียเสียวสะซี
เมียถ้วนหกชื่อว่าโจร
มันกำฮาบนาบค่าผิวตน
ใจมันอยากมันฮ้อนมันฮน

หน้า ๖๔

บ่อดทนลักผิวเล่นซู้
มันขี่ตัวหาความมาใส่
มันอุบายเป็นโจรในยาว
มันบิตแบงเจ็บหัวปวดท้อง
มันผิป้องเอาไปทอมซู้
มันมือไวลักเล็กลักน้อย
เหตุผีสิงใจมันหมักมาก
หญิงใจไวดำผิวคิคือย
อนิจจาอายผิวคนใบ้
เหม็ดปัญญาบ่มีความฮู้
เข้าหาหลักบุญฮานว่าไว้
หญิงทั้งเมืองหาเมียบ่ได้

มันบ่ฮู้เล่นซู้พาบผิว
มันมักใหญ่ทอมซู้หลายชาย
มันบ่ฟ้าวงการสร้างการแปลง
มันคอยจ้องเลื่องเข้าเลื่องของ
ไปเที่ยวกู่เฮือนไกลเฮือนไกล
ขี่เขาบ่ฮายหน้าด้านคือลึง
กามราคมันฮ้อนกว่าไฟ
คือข้าน้อยมันซื่อไถ่มา
เมียดำให้เฮ็ดหน้าคือหมา
เมียเล่นซู้ผิวแข่งชิงฮัก
ชายขี่ไ้เหม็ดคึดเหม็ดเคื่อง
หญิงบาปฮ่ายถื่อถักผิวแพง

หน้า ๖๕

หญิงใจแข็งใจดำใจหยาบ
เฮาดักเตือนเมียโจรใจเผด
เมียถ้วนเจ็ดชื่ออะมิตตะดา
เป็นข้าศึกในฮือนในยาว
มันขี่ตัวปากหวานเว้าต่อ
น่าอดสูผิวหลงถักหลอก
ผิวบ่ทันฆ่าตายเสียมาก

บ่ย่านบาปนะฮกเป็นเฮือน
เฮาบอกเหตุให้ย่านให้เซ็ด
ภริยาเป็นเมียพิลึก
ใจบิตร้าวฮักซู้ซังผิว
มันช่างก่อเว้าม่วนหวานหู
มันกลับกลอกคึดฆ่าคึดฟัน
ฆ่าบ่ยากคนเชื่อใจกัน

เอามีดพันขวานสับหอกดาบ
ฆ่าด้วยการให้เชิงแก่ชู้
เฮาประสงค์บอกเมียทางฮ้าย
ให้ลูกหลานจ้อจำเอาไว้
มีสะเกลจบลงเพียงนี้ ฯ

ใจเป็นบาปเกือง่วนเกือสาร
ผิวปู้ต่ายคอบความหลง
เป็นน่านายน่าเปิดสงสาร
พระยอด้ให้เทศน์โปรดปัสเสน
การเฮาชี้แนะไว้เป็นทาง

หน้า ๖๖

คนตาฟางคล่าไปจักพ้อ
เป็นคนโง่ฮีบกลายฮีบเว้น
เป็นสำเนาถือกันสองภาค
ถึกขายเสียขายใจโรบาบ
ขายจิ้งไฮ้อับปรียมีมาก,
ผัวนักเลงพาเมียเป็นทาส
ผัวอับปรียมีถมในโลก
หาเข้าของเงินค่าบได้
พระบิดามารดาก่อเกิด
เพิ่นใจดีฮักแพงศึค้อย
ถึกอ้ายยาวอ้ายหลาวอ้ายหอก
น้าบัดสีน้าอ้ายเพื่อนบ้าน

คนซี้ฉ้อมันโลมมักหลง
ทางหลายเส้นบอกไว้เบิ่งเอา
บ่ใช่ยากแต่ช่งหาเมีย
มันขนบเมียฮ้อนกว่าไฟ
หญิงล่ำปากเหตุผัวบ่เกรง
ผัวอุบาทว์กุ่มฆ่ากุ่มตี
พาทุกซ้โศกเดือดฮ้อนหม่นหมอง
พาทุกซ้ไ้ขายหน้าขายตา
เพิ่นบ่เปิดบ่เขี่ยนบ่ตี
ตั้งแต่น้อยจนหนุ่มจนสาว
มันบ่หยอกเตะถีบตบตี
หญิงหน้าด่านหมอบให้ผัวตี

หน้า ๖๗

ชายดีดีถมไปในโลก
พามีศรีหาเอาบ่ได้
ชายใจดำตีเมียอวดบ้าน
ใจของเฮาซ่มเหงไว้ก่อน
ค้อยปรักษาสืบถามดีฮ้าย
ผัวสหายผัวดีในโลก
พามีศรีฮ้องเฮื่องเมื่อหน้า
อนุสนธิ์ปัสเสนถามเหตุ
ลูกมีศรีฮ้องเฮื่องในโลก
พระจอมไตรยชี้ทางไว้แต่
เป็นลิขิตสืบเมื่อภายหลัง
เขาได้ฟังสืบเฮียนต่อไว้

ชายดัดโศกพาหังพามี
นั่งบ่นไ้ฮ้องว่าเวรกรรม
ให้เจ้าย่านนางหล้าเบิ่งเอา
ให้ค้อยผ่อนค้อยเลือกค้อยหา
ผัวคืออ้ายคือพ่อคือนาย
ผัวถึกโศกพาหังพามี
ให้หลานหล้าจำไว้สู่คน
อุปะเทศลูกฮ้ายลูกดี
เป็นประโยชน์ควรฮู้อย่างใด
เป็นทางแผ่ผดเมตตาจิต
คนเกิดหล้าหลานลูกภายหลัง
เหม็ดบพนั้นจาไปบ่ทใหม่

หน้า ๖๘

พระยอดให้ตนเลิศโลกา
 มหาราชจำไว้ชู้อัน
 จักได้ค้นไปหน้าเบิงดู
 กล่าวเป็นภาคไว้สามประการ
 ลูกฉลาดยิ่งกว่าสกุล
 อุประฐากจนเฒ่าจนตาย
 บอียดอยากเป็นเจ้าเศรษฐี
 ใจยิ่งแก่ในศีลในทาน
 เป็นนักปราชญ์ยิ่งกว่าบิดา
 ทำประโยชน์ตามฮีตตามคลอง
 ความสามารถเพียงส่วนสะกุล
 มันบ่แก่ลิ้นด้ามใหญ่โต

มีเมตตาตรัสเป็นโอวาท
 คุณมะหันต่อนันต์เหลือล้น
 ในชมพูภูมิหลายหลาก
 เป็นประธานชื่ออติชาต
 ลูกเห็นคุณพ่อแม่เลี้ยงยาก
 อธิบายเงินทองมีมาก
 มันมั่งมีเกินพ่อแม่
 สร้างสมการทำบุญตักบาตร
 ใจกรุณาแก่สัตว์ผายไผด
 ลูกถ้วนสองชื่ออนุชาต
 มันมีคุณพอเพียงพ่อแม่
 มันบ่โซ่ล้อมทรมานเสียชาติ

หน้า ๖๙

มันฉลาดบ่เศร้าบ่สูญ
 มันบ่เอื้อบ่ห่างศีลทาน
 มันติดต่อสืบไว้แม่นคลอง
 จนเฒ่าแก่ถึงเฒ่าวันตาย
 บุญไผ่มากจึงได้ลูกงาม
 ลูกอุบาทว์เสียชาติเสียแนว
 มันบ่เอื้อบ่เบี่ยงบ่คอย
 มันบ่แก่ให้อยู่ตามเดิม
 มันซื้อคร้านหัวดื้อเถียงความ
 มันเห็นแก่ความเล่นความเกิน
 มันมักใหญ่เล่นเบี้ยเล่นโป
 มันบ่ว่านนำฮิตนำคลอง

ตามสกุลสืบวงศ์แทนเชื้อ
 ตามสถานพ่อแม่พาก่อ
 ถึกทำนองเลี้ยงพ่อแม่
 อธิบายลูกดีหายาก
 ลูกถ้วนสามชื่อว่าอะวะชาต
 เสียทั้งแถวศีลทานวงศ์เชื้อ
 เอ็ดเสียฮอยลายมือพ่อแม่
 มันซ้ำเติมลักของในบ้าน
 เว้นลวนลามบ่ยำพ่อแม่
 เป็นมลทินหาความมาใส่
 มันโมโหสุบผื่นกินเหล้า
 เสียทำนองที่พ่อแม่เลี้ยง

หน้า ๗๐

ละเสียเสียงทั้งบุญทั้งทาน
 บาบมันแก่ติดคุกจนตาย
 เสียประโยชน์เลี้ยงยากเลี้ยงชา
 พระยอดให้ตรัสเทศนา
 ลูกประเสริฐมีอีก ๔ คน
 ชั้นหนึ่งเกล้าเข้าบวชเข้าเฮียน
 บิให้เศร้าเสียฮิตคลองสงฆ์

มันประจานขายหน้าพ่อแม่
 ลูกฉิบหายมีหลายในโลก
 เขาจักจาลูกดีบอกไว้
 พระสัตถาบอกทางลูกเลิศ
 พระจอมพลบอกไปภายหน้า
 ใจพากเพียรศีลธรรมพระเจ้า
 ใจหมั่นคงบวชไปจนแก่

ตั้งใจแบ่งส่วนกุศล
 ยามเฒ่าแก่แตกม้างจากชั้น
 บุญลูกย้ายนำขึ้นวิมาน
 บ่ถ่อยข้าตกต่ำเป็นผี
 ยังมีต่อลูกชั้นที่สอง

ให้เป็นผลค้าชูพ่อแม่
 กรรมมาทันได้ไปที่ฮ้าย
 เป็นสะพานขึ้นเมื่อเมืองฟ้า
 ลูกชายดีบุญไผจึงพ่อ
 มันผิป้องเลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่

หน้า ๗๑

จนเฒ่าแก่การยาวการเหือน
 มันบ่ให้สองเฒ่ารำคาญ
 บ่ให้ขาดหาไว้แก่เชื้อ
 พ่อแม่ได้นั่งกินนั่งทาน
 มันช่วยค้าการสร้างการแปลง
 เป็นพยาธิเจ็บป่วยหายา
 บ่ให้เว้าลำบากรำคาญ
 อุปะฐากจนเฒ่าจนตาย
 ลูกคนงามหาดีภายนอก
 การรักษาสวรรค์ของปลูก
 ทั้งเข้าปลาหามาส่งให้
 ลูกขยันเลี้ยงดูพ่อแม่

มันผิผื่อนหาของมาไว้
 ของให้ทานทำบุญตักบาตร
 ให้ลั่นเหลื่อพอกินพอใช้
 มันทำการครกเข้าหาบน้ำ
 การแลงายชวนช่วยบ่ขาด
 หาหมอมารักษาสองเฒ่า
 ให้สมการพ่อแม่เลี้ยงยาก
 อธิบายลูกชั้นถ้วนสาม
 ดีบ่หยอกการไฮการนา
 มีลูกแล้วชวนหาบเอามา
 บ่ให้ไฮสักสิ่งสักอัน
 จนเฒ่าแก่เข้าวัดฟังธรรม

หน้า ๗๒

มันจํานาการเจ็บการใช้
 มันหมั่นคอยไปมาถามข่าว
 การแสวงหามาซักไซ้
 ไผมีบุญสร้างมาจึงได้
 เป็นลูกดีหาเงินเที่ยวค้า
 มีเงินทองหามากองไว้
 ลูกทำการขุนหลวงเจ้าฟ้า
 เกิดมีบุญเงินคำบ่ไฮ้
 เป็นสถานบำรุงพ่อแม่
 ลูกมุงคุลมีหลายจำพวก
 ลูกมีศรีเชิดชูพ่อแม่
 ลูกดับทุกข์พ่อแม่ใจบาน

บ่ละให้สองเฒ่าอยู่พลอย
 มันฮีบฟ้าการสร้างการแปลง
 จึงกล่าวได้ว่าลูกมุงคุล
 พระกล่าวไว้ถ้วนสี่ยังมี
 บ่ให้ซำมีเข้ามีของ
 พ่อแม่ได้นั่งกินนั่งทาน
 บ่ให้ซำเป็นท้าวเป็นขุน
 เอามาไว้ปลูกสร้างเหือนซาน
 ยามเฒ่าแก่อยู่ถ่างทำบุญ
 เอามาบวกลสมส่วนทางดี
 ลูกดีแท้พ่อแม่มีสุข
 บุญสมการไผมีจึงได้

หน้า ๗๓

พระกล่าวไว้เป็นข้อควรฟัง
 เขาผู้ชี้ผู้สั่งผู้สอน
 หวังขึ้นฟ้าถึงยอดอรหันต์
 ใจเกี่ยวข้องนำลูกหลานหล่น
 เหตุประมาทความฮู้บมี
 ตายละคาบไปสู่อบาย
 พบนักปราชญ์ความฮู้บถาม
 เป็นประโยชน์หาหามิ
 เขาจึงกล้าแต่งกาพย์คำสอน
 ฟังคำข่อยจำไว้สู่คน
 ไผ่จำได้สอนลูกสอนหลาน
 อย่าได้กล้าทำบาปทำกรรม

ควรเอว้จบลงเพียงนี้
 ผู้แต่งกลอนหาผลเมื่อหน้า
 ข้อสำคัญอุดูพี่น้อง
 ทำกรรมเวรใส่โตบขาด
 จึ่งยินดีในกรรมในบาป
 เขาเสียตายเกิดมาเสียชาติ
 ข้อดีงามแต่งสุขในโลก
 พามีศรีนาคันขึ้นฟ้า
 ขอวิงวอนญาติโยมใหญ่น้อย
 เห็นเป็นผลขึ้นใจจำไว้
 เป็นสะพานขึ้นเมื่อเมืองฟ้า
 ให้เพียรทำศีลทานต่อไว้

หน้า ๗๔

เขาอยากได้ขอส่วนบุญนำ
 ให้สู่เจ้าใจกว้างแผ่ผล
 เขาขอแผ่บุญค้าชูคน

อย่าคำมาซึ่งเขาผู้เฒ่า
 แผ่กุศลค้าชูเขาแต่
 อนุสนธิ์จบลงเพียงนี้ ฯ